

Unitate, Pace, Responsabilitate creștină (Deziderate exprimate cu prilejul a două importante vizite făcute Bisericii Ortodoxe Române) ÎNSEMNARE COMUNICAT

La invitația Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, între 6—10 septembrie 1993, Grația Sa Dr. GEORGE LEONARD CAREY, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al Intregii Anglii și al Comuniunii Anglicane din întreaga lume, împreună cu clerici și mireni, a vizitat Biserica Ortodoxă Română.

Pe parcursul celor cinci zile ale vizitei, Prea Fericitul Părinte Patriarh a oferit Grației Sale și însoțitorilor săi posibilitatea de a cunoaște mai bine Biserica Ortodoxă Română cu aspectele ei specifice de doctrină și spiritualitate, de cult și cultură, de viață și organizare și de a se întâlni cu preoți, monahi și credincioși care, în ciuda tuturor amenințărilor, persecuțiilor și chinurilor suferite de-a lungul unei istorii zbuciumate au păstrat și au transmis urmașilor lor credința creștină vie și nealterată. Astfel, au fost vizitate Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și unele din cele mai reprezentative mănăstiri din Moldova și Nordul Bucovinei, perle ale creativității și spiritualității ortodoxe românești. Cu acest prilej, Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury și delegația Bisericii Anglicane, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST au fost întâmpinați de I.P.S. DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, și de I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților. La 8 septembrie, Grația Sa a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită la Mănăstirea Vorona cu prilejul sărbătorii Nașterii Maicii Domnului, hramul acestei mănăstiri și a vorbit miilor de credincioși prezenți. În după-amiaza aceleiași zile, a fost vizitat satul Victoria din Parohia Tocileni, locul de naștere al Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST, unde a avut loc o întâlnire cu credincioși și a fost vizitată biserica nouă ctitorită și construită în anii grei ai dictaturii comuniste, la inițiativa și cu purtarea de grijă a Prea Fericirii Sale.

Programul șederii în România a delegației anglicane a inclus, de asemenea, o întâlnire a Grației Sale cu profesori ai Facultății de Teologie din București, primire la Președinția României, precum și vizitarea Spitalului „Christiana”. La cimitirul eroilor din București, Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury și Prea Fericitul Părinte Patriarh au depus jerbe de flori și au înălțat rugăciuni pentru odihna sufletelor martirilor din Decembrie 1989.

Vizita în România i-a dat posibilitatea Grației Sale, Arhiepiscopul de Canterbury de a se întâlni cu comunitatea anglicană de la biserica „Invierea” din București și de a săvârși o slujbă religioasă, la care au asistat Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, însoțit de membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și conducători ai altor comunități creștine din România.

În ziua de 9 septembrie a.c., a avut loc la Reședința Patriarhală din București o convorbire între Primatul Bisericii Anglicane, în prezența însoțitorilor săi și Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, împreună cu membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Cu acest prilej, s-au reafirmat, cu bucurie, progresele făcute în decursul anilor de dialog teologic, pentru apropierea dintre cele două Biserici și s-au abordat, cu regret, elementele care încă le mai despart. S-a exprimat, de asemenea, opinia comună privind necesitatea soluționării și depășirii acestor piedici spre unitate, prin continuarea dialogului teologic și s-a arătat disponibilitatea ambelor Biserici de a-și întări cooperarea în slujirea lumii și în rezolvarea problemelor cu care aceasta se confruntă în zilele noastre.

Pe parcursul ei, vizita delegației Bisericii Anglicane în România s-a desfășurat într-un spirit de dragoste creștină, reflectând lungă istorie a bunelor relații dintre cele două Biserici.

† TEOCTIST Dr. GEORGE LEONARD CAREY
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române Arhiepiscop de Canterbury Primat al Intregii Anglii și al Comuniunii Anglicane din întreaga lume

APEL COMUN

al Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și al Grației Sale, Dr. GEORGE LEONARD CAREY, Arhiepiscopul de Canterbury, Primatul Intregii Anglii și liderul spiritual al Comuniunii Anglicane din întreaga lume, făcut cu ocazia vizitei Grației Sale în România, 6—10 septembrie 1993.

În spiritul bunelor relații tradiționale dintre Bisericele noastre și din dorința de o mai mare apropiere între ele, ne-am întâlnit în România între 6—10 septembrie 1993.

Ca rezultat al discuțiilor noastre, am ajuns la anumite concluzii, afirmând convingeri pe care le-am împărtășit reciproc. De aceea, facem un apel către clerul și credincioșii Bisericii noastre și către toate Bisericele creștine din întreaga lume:

1. să se continue dialogul teologic și cooperarea practică în vederea depășirii tuturor obstacolelor care încă ne mai despart, pentru a ajunge la unitatea de credință care este baza și condiția realizării comuniunii depline și a unității văzute a Bisericii celei una a lui Hristos;

2. în fața tendințelor de dezbinare și prozelitism ale unor grupuri religioase, să păstrăm și să mărturisim împreună tezaurul credinței noastre comune în iubirea lui Hristos cel răstignit și înviat;

3. pentru a diminua și depăși violența crescândă din lumea de azi, să lucrăm prin rugăciune, cuvânt și faptă la reconcilierea între oameni și popoare, astfel încât lumea să se poată bucura de pacea care vine de la Dumnezeu;

4. pentru a alina suferința din jurul nostru, să

Cu voia Bunului Dumnezeu, în perioada 12—18 august 1993, a avut loc la Patriarhia Română, vizita Sanctității Sale BARTOLOMEOS I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, însoțit de ierarhi, clerici și colaboratori ai Sanctității Sale.

După primirea frățească din Catedrala Patriarhală și închinarea la moaștele Sf. Dimitrie cel Nou, Sanctitatea Sa Bartolomeos I, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST, au înălțat rugăciuni la Cimitirul tinerilor eroi martiri din Decembrie 1989 și au binecuvântat, de asemenea, lucrările de la noua biserică ce se zidește în memoria acestora.

Înălții oaspeți au vizitat mănăstiri și biserici, monumente istorice, religioase, așezăminte bisericesti, de cultură și artă românească, la Episcopia Râmnicului, păstorită odinioară de Sf. Ierarh Calinic de la Cernica, Mănăstirea Cozia, locul de odihnă al voievodului Mircea cel Bătrân al Țării Românești, la Sibiu, străvechi centru de spiritualitate ortodoxă din Transilvania.

Duminică, 15 august 1993, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, la Mănăstirea Brâncoveanu, de la Sâmbăta de Sus, județul Brașov, rezidită din temelii, s-a săvârșit sfințirea mănăstirii și Sfânta Liturghie solemnă de către Sanctitatea Sa Bartolomeos I și de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu ierarhi și clerici ai celor două Biserici Ortodoxe surori, de față fiind zeci de mii de credincioși, monahi și clerici, din Transilvania și din toate părțile țării, înălțându-se rugăciuni către Atotputernicul Dumnezeu „pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea Sfințelor lui Dumnezeu Biserici și pentru unirea tuturor”.

În continuare, a fost vizitată Alba Iulia, așezare bimilenară, simbol al unității spirituale și naționale a românilor, Mănăstirea Râmeți, cunoscut așezământ monahal și vechi scaun vladicesc și Arhiepiscopia Vadului, Feleaului și Clujului, cu istorice rădăcini și tradiții românești.

Oaspeții, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist și membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, au fost întâmpinați peste tot de către clerici și credincioși, cu însoțitorii și dragoste, după rânduiala bisericească și datina românească.

Iar astăzi, 18 august 1993, la Reședința Patriarhală din București, a avut loc ședința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cu participarea Sanctității Sale Bartolomeos I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului și a însoțitorilor Sanctității Sale, în cadrul căreia cei doi Întăistătători au rostit cuvântări și au fost subliniate aspecte privind întărirea unității și frățietății ortodoxe, participarea ortodoxă la dialogurile teologice, rolul și aportul monahismului ortodox în lume, situația diasporei ortodoxe, precum și unele probleme cu care se confruntă Ortodoxia azi: prozelitismul, uniaturismul, conflicte violente, căutarea unui sens duhovnicesc al vieții, etc.

Drept mărturie a bucuriei duhovnicesci, prilejuită de această istorică vizită, s-a întocmit această ÎNSEMNARE care s-a scris în Condiția Sfântă a Evenimentelor din Biserica Ortodoxă Română.

† TEOCTIST † BARTOLOMEOS I
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului
Semnăturile membrilor Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române delegației Patriarhiei Ecumenice

APEL

pentru pace în Bosnia-Hertzevovina

Sanctitatea Sa Bartolomeos I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, și Prea Fericirea Sa Teoctist, Patriarhul României, împreună cu ierarhi ai Patriarhiei Ecumenice și membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întruniți la București în data de 18 august 1993 exprimă îngrijorarea lor privind războiul din Bosnia-Hertzevovina și fără să intre într-o dezbateră de ordin politic fac apel sfânt, prin cuvânt și rugăciune, pentru încetarea tragediei războiului care aduce zi de zi vărsare de sânge omenesc și mari pagube materiale.

Dumnezeu vieții și Judecătorul popoarelor care a poruncit „să nu ucizi” și a fericit pe făcătorii de pace, cheamă pe toți cei implicați în război să înceteze distrugerea darului sfânt al vieții și să caute pacea și înțelegerea. Bisericele, parohiile, mănăstirile și toți cei credincioși sunt chemați să înalte rugăciuni pentru încetarea urii și violenței și pentru triumful păcii și al înțelegerii între popoare.

† TEOCTIST † BARTOLOMEOS I
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului

ajutăm pe cei care suferă de boală, de foame și de singurătate din lumea întreagă;

5. în fața crizei spirituale a lumii de azi, să lucrăm pentru reînnoirea trăirii valorilor spirituale în societatea noastră, ca temelie pentru speranța tinerilor, pentru unitatea familiei și pentru promovarea demnității omului creat după chipul lui Dumnezeu și chemat la viață și iubire veșnică;

6. să afirmăm împreună cu alte religii iubirea lui Dumnezeu față de om și față de întreaga creație, pentru a da lumii speranță și a da vieții sens.

† TEOCTIST † Dr. GEORGE LEONARD CAREY
Patriarh of the Romanian Orthodox Church Archbishop of Canterbury Primate of all England and of the Anglican Communion Worldwide

Pios omagiu academicianului pr. prof. dr. DUMITRU STĂNILOAE — la trecerea sa în veșnicie

Părintele Stăniloae Mărturie de ucenic

A plecat dintre noi și Părintele Stăniloae. Sunt însă plecări și plecări. Unii pleacă definitiv — cei care nu lasă în urmă nimic celor care mai rămân — alții parcă nici n-ar pleca. Prin personalitatea lor, prin opera lor, înnoiesc mereu gândirea oamenilor, tâlcuiesc tainele lui Dumnezeu și sensurile lumii și, rămân ca un izvor care nu încetează niciodată să dăruiască apă limpede, răcoritoare.

Izvorul Stăniloae nu va seca niciodată. Va rămâne veșnic viu.

A trecut dincolo când nu l-a mai slujit trupul, dar cu mulțumire că Dumnezeu i-a dat „Jungime de zile”, ca să-și folosească mintea și sufletul spre îmbogățirea minților și a sufletelor celor din preajma lui. Cei nouăzeci de ani i-a umplut zi de zi cu roade de adâncă cugetare și de adâncă simțire mai mult decât mulți din generația lui și nu numai din Teologie și Biserică, și nu numai din România. Se spunea de mult că era cel mai mare teolog ortodox. Și era. Un gânditor francez foarte cunoscut și cu cuvânt greu și zgârcit în aprecierea valorilor, a spus odată — și declarația a făcut-o și în scris — că „toată lumea cunoaște pe Părintele Stăniloae care este un uriaș, un geniu teologic care marchează absolut tot secolul nostru” (Olivier Clément, în rev. „Renașterea”, Episcopia Râmnicului, an. I, nr. 3—4, 1992, p. 8).

Gândire originală, creatoare, îndrăzneală, capacitate de adâncire până la epuizarea tuturor posibilităților de explorare a unui gând, a unei fapte, a unei prezențe a lui Dumnezeu în lume, în cuvânt, în om, în univers — iată ce și cine a fost și rămâne Părintele Stăniloae. Nimeni ca dânsul n-a descoperit sensuri noi

(Continuare în pag. a 2-a)

Dr. ANTONIE PLAMĂDEALA
Mitropolitul Ardealului

Desăvârșit întru toate ale sale

Timp de un deceniu, și a-nume între 1 ianuarie 1934 și 13 mai 1945, „Telegraful Român” a beneficiat de un patronaj spiritual de excepție: a fost redactat de către venerabilul preot și profesor academician dr. Dumitru Stăniloae.

Acest fapt a determinat apariția chenarului negru pe pagina întâi a prezentului număr, ca semn de profund omagiu adus memoriei celui plecat recent pe calea veșniciei.

Desăvârșit întru toate ale sale, Părintele profesor Dumitru Stăniloae nu putea fi mai prejos nici în munca redacțională. I s-a dăruit acestei munci cu aceeași abnegație cu care s-a dăruit muncii de la catedră. De altfel, era însuflețit de ferma convingere că presa are o înaltă menire în viața societății. La un Congres al Sindicatului Ziariștilor din Ardeal și Banat, ținut la Sibiu

(Continuare în pag. a 2-a)
Pr. prof. Dumitru Abrudan

Pe treptele mereu urcătoare ale timpului spre veșnicie (Din viața și activitatea academicianului pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae)

1903 S-a născut la Vlădeni, județul Brașov, Dumitru, ultimul din cei cinci copii ai lui Irimie și Reveca; mama era nepoată de preot.

1917 La 10 februarie, pleacă la Brașov să urmeze cursurile Liceului profesional umanist „Andrei Șaguna”.

1918 I se oferă o bursă pentru clasa a IV-a de către „Fundatia Gojdu”.

1922 Primește o bursă în cadrul Universității din Cernăuți. Dezamăgit de manualele și metodele scolastice, părăsește Universitatea după un an.

1923—1924 Urmează cursurile Facultății de Litere din cadrul Universității din București.

1924 În Postul Mare se întâlnește cu mitropolitul Nicolae Bălan, care-i oferă o bursă la Centrul Mitropolitan din Sibiu.

1927 Termină anul IV și susține Licența în Teologie sub conducerea prof. Vasile Loichită, cu lucrarea „Botezul copiilor”; primește o bursă pentru studii de specialitate la Atena.

1928 Toamna, susține la Cernăuți teza de doctorat *Viața și opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*. Centrul Mitropolitan din Sibiu îi oferă o bursă pentru Bizantinologie și Dogmatică. Pleacă la München, urmând cursurile profesorului August Heisenberg, tatăl celebrului fizician.

1929 Pleacă la Berlin și Pa-

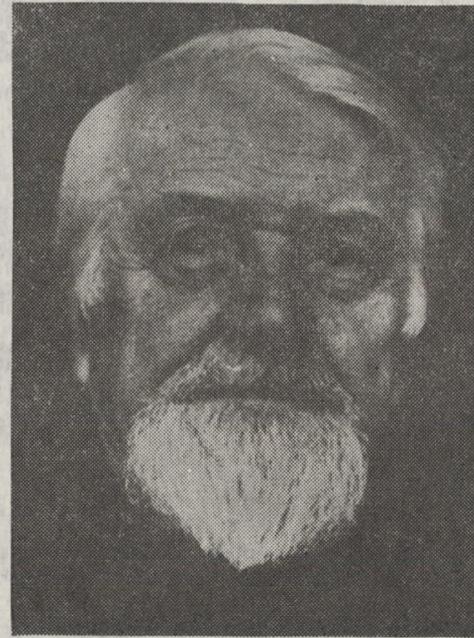
ris pentru studii și documentare asupra operei originale a lui Grigorie Palama; la întoarcerea în țară este încadrat profesor suplinitor, apoi provizoriu.

1930 Pleacă la Constantinopol pentru a cerceta și copia opera teologică a lui Grigorie

Palama; la 4 octombrie se căsătorește cu Maria (născută Milea).

1931 La 10 mai, i se nasc primii doi copii gemeni, Dumitru (care moare în septembrie 1931) și Maria; la 8 octombrie, este hirotonisit diacon.

(Continuare în pag. a 2-a)
Georgehe Angheliescu

Biserica împotriva comunismului

Articol publicat în „T. Român” nr. 42 din 11 oct. 1936

Între creștinism și comunism există un antagonism ireductibil. Prin toate fibrele sale unul neagă pe celălalt. Aceasta deoarece comunismul nu e numai o doctrină de tehnică socială, ci este și o concepție integrală despre lume, din care e alungată radical credința în Dumnezeu, în suflet și în viața viitoare. Nici n-ar putea comunismul să le admită pe acestea, căci atunci ar trebui să lase ceva din patetica afirmare că numai printr-o tehnică socială se poate ferece omenirea, iar virtuțile care derivă și sunt în funcție de credința în Dumnezeu, nu pot avea nici un rol în înnoirea raporturilor dintre oameni și în ușurarea greutăților sociale. Necredința e parte organică, firească a comunismului. Și de aceea el dă peste tot un fiasco deplin. El este un regim nenatural, anormal pentru oameni. Și viața nu poate curge în cadre anormale multă vreme. Comunismul a putut fi la unele popoare cel mult o etapă scurtă, de experimentare; până n'a fost aplicat s-au putut lega de el mari speranțe. Dar experiența l-a condamnat în scurtă vreme și definitiv ca pe o anomalitate care stingherește și păgubește viața oamenilor.

Astăzi, după ce un popor a experimentat cu prețul unor mari suferințe comunismul, ar fi o neghiobie să mai caute a-l experimenta și altele.

Pilda lui să ne ajungă și să ne fie de avertisment zguduitor.

Mai ales neamul nostru trebuie să se ferească de-o asemenea experiență, căci ea ar fi desigur fatală pentru libertatea lui câștigată cu mari jertfe și după sute de ani de grea așteptare și de amară viață în robie.

La noi în mod cu totul special, comunismul ar fi instrumentul de exploatare a noastră din partea străinilor. Doar nu degeaba îl susțin cu atâta fanatism tocmai anumiți indezirabili proaspeți infiltrați, cetățeni ai țării noastre. Au ei atâta dragoste de poporul nostru că vreau cu orice preț să-l ferească? S-o creadă cei naivi. Pe noi să ne slăbească cu dragostea. Și statul nostru trebuie să fie mai tare — i-o spune azi Biserica și-i dă toată binecuvântarea — și să ia atitudine față de toți acești indivizi pe cari «dragostea» pentru neamul nostru nu-i mai lasă să se astâmpere.

Chestiunea aceasta, atât de indisolubil legată de problema apărării noastre eficiente de puhoiul distrugător al sălbăticiiei comuniste, trebuie rezolvată urgent așa cum o cer interesele neamului nostru, nu cu fraze, ci cu fapte curajoase.

Dr. D. STĂNILOAE

Un român în Europa secolului al XVI-lea: NICOLAUS OLAHUS (I)

Cinci sute de ani de la naștere (1493—1993)

În aula acestei Academii, dacă nu mă înșel, s-a vorbit puțin despre Nicolaus Olahus în decursul istoriei ei. Cel care l-a făcut cunoscut mai pe larg, pentru prima oară în România a fost profesorul Ioan Lupuș, la 11 noiembrie 1927. Va mai conferența despre Olahus și la Bratislava în 1937, deși pește 10 ani. Înaintea lui, amintise despre Nicolaus Olahus, tot aici, la 2 mai 1914, Nicolae Iorga, elogiindu-l într-o comunicare pentru faptul că nu și-a renegat originea românească. Comunicarea în sine se ocupa de *Renegații în trecutul țerilor noastre și al neamului românesc*.¹ I-a făcut dreptate și nu l-a trecut printre aceștia. La puțin timp după aceea l-a amintit în treacă și Onisifor Ghibu în 1916 și, apoi, în studii care se ocupau de alte aspecte ale vieții culturale românești a mai fost amintit și de alții.² Cel care, după Ioan Lupuș și provocat de acesta, a făcut cercetări și i-a închinat adevărate studii lui Nicolaus Olahus a fost profesorul Ștefan Bezdechi de la Universitatea din Cluj³, studii pe care le-a adunat apoi și le-a tipărit la o editură din satul Aninoasa-Gorj.⁴ Alegerea editurii ar putea să ne spună ceva despre neîncrederea altor editori „mari” într-un personaj necunoscut și oarecum exotic, precum era Nicolaus Olahus, dar poate fi și o simplă întâmplare, căci Bezdechi mai publicase acolo traducerea dialogului „Fedon” al lui Platon, iar Vasile Pârvan publicase *Datoria vieții noastre*. Poate că editura aceasta, „Ram”, ușor blamată pentru că era profilată mai ales pe scrieri metafizice, esoterice, orientale, ar merita și o notă bună pentru unele contribuții reale aduse culturii românești.

Cei care vor mai scrie după Ioan Lupuș și Ștefan Bezdechi despre Nicolaus Olahus le vor fi tributari în mare măsură — și nu vor trece sub tăcere adevărul acesta — deși vor lărgi mult izvoarele apusene ale informațiilor lor. E drept însă să spunem că drumul deschis de cei doi și, mai ales, cercetările și bibliografia folosită de Ștefan Bezdechi vor fi esențiale pentru istoricii culturii care i-au continuat și ne vom referi în special la I.S. Fîru și Corneliu Albu.⁵ Trebuie să-i amintim și pe C. Daicovici și Ion I. Russu, cărora Ștefan Bezdechi, care nu știa ungereste, le mulțumește pentru că l-au ajutat la traducerea de care a avut nevoie, și s-o amintim și pe Maria Capoiianu, traducătoarea din latină folosită de Corneliu Albu. Sursa principală a reconstituirii personalității acestui important fiu al neamului nostru care s-a născut la Sibiu, la 10 ianuarie 1493, adică acum 500 de ani, rămâne opera și corespondența sa.⁶

Știm astăzi despre Nicolaus Olahus mult mai multe lucruri decât s-au știut până în secolul nostru, când ceea ce s-a știut precis a fost doar numele de „Românul”, pe care și l-a purtat cu cinste și cu demnitate, prin toată Europa pe unde l-a călăuzit Dumnezeu. Dar în permanență și-a adus aminte de Valahia sa de origine. Într-o poezie dedicată fratelui său „Matei zis Valahul”, jude și primar la Orăștie, la moartea acestuia, Nicolaus Olahus scria sub formă de epitaf: „Țara de peste Carpați a străbunilor, dintr-o vestită Viță, viața-mi dădu; fost-am doar oaspe aici, „hospes eram”, deci în țara ungerască se simtea doar oaspe.”⁷ Epoca era în căutare de inteligențe și de talente deosebite, pe care cu oarecare emfază le socotea daruri oferite întregii omeniri, pe care o dorea alcătuită dintr-un nou tip de om.

Cu Nicolaus Olahus suntem în plină epocă umanistă, în perioada Renașterii (sec. XIV—XVI), într-un moment mare al omenirii. Este momentul încercării de emancipare a minții omeniei, de gloriificare a ei, de afirmare a valorii erudiției și a talentelor. Respectul pentru acestea întreaga gloriele rangurilor sociale și politice. Nu înseamnă că aceste gloriele datorate nașterii într-un castel sau într-o familie cu nume și privilegii acumulate adesea fără prea mari eforturi ale minții, nu erau respectate, sau că ar fi fost disprețuite. Li se făceau reverențele pe care le pretindea eticheta și li se dădea ascultare potrivit cu rangurile căpătate prin moștenire, dar epoca era, mai întâi în taină, apoi mai pe față, mai sensibilă la strălucirea unei minți, decât la strălucirea unei coroane. Un nume câștigat prin cultură și falma erudiției își făcea loc din ce în ce mai mult înaintea celor moștenite, care profitau de faptele altora sau de poziții în care se aflau pe alte criterii decât cele ale meritelor evidente, personale. Cred că se întâmpla și atunci cum s-a întâmplat cu ani în urmă la un Simpozion ecumenic în Germania la care am fost de față. Cineva, obsedat de formalisme, i-a atras atenția unui participant ortodox din România, că mergea la un Simpozion și că nu-și pusese potcapul. „Dacă merg la un Simpozion, am nevoie de cap, nu de potcap”, a răspuns cel de un neam cu Nicolaus Olahus!

Nicolaus Olahus a fost o minte românească limpede și ascuțită, educată și echilibrată, inventivă și spontană, care a cucerit un Occident pretențios și, într-un anumit fel prețios, făcând eforturi să se trezească din formalismele de rutină, din prejudecăți și din superstiții. E de ajuns să citim ce și cum își scriau învățații vremii, ca să ne dăm seama câtă atenție dădeau stilului frumos, dar și conținutului temelor clasice, cărților și informațiilor culturale pe care și le comunicau. O scrisoare era un mic studiu, era o manifestare precum e azi presa, radioul, televiziunea. Scrisorile se scriau pentru a fi făcute publice, adică publicate, dacă nu de îndată, mai târziu. Oamenii vremii credeau mult în gloria postumă și și-o pregăteau și pe aceasta cu grijă.

De aceea și spre norocul nostru, scrisorilor trimise li se făceau copii spre păstrare. Erau socotite adevărate opere literare. Ce-am fi știut astăzi despre Nicolaus Olahus, dacă nu și-ar fi copiat, sau dacă nu i-ar fi copiat alții, la porunca lui, scrisorile? Și dacă despre dânsul s-a scris târziu, chiar și în Apus, e pentru că abia în 1875, deci după 308 ani de la moarte (1568), s-au descoperit cele 611 copii de scrisori care s-au păstrat într-un pachet în arhiva prințului Eszterházy, ruda sa.⁸ Opera sa poetică a fost și ea publicată târziu, în 1906, deci după 338 de ani de la moarte: *Carmina Nicolai Olahi*, poezii publicate întâi la Budapesta și apoi în 1934 la Lipsca.⁹

Ultima bibliografie a operelor sale descoperite până acum cuprinde 12 titluri, toate în latină, prea puține tipărite în timpul vieții sale.¹⁰ În bibliografia sa, unul din cele 12 titluri, un *Tratat de Alchimie*, publicat la Frankfurt în 1525, este, așa cum a demonstrat Virgil Cândea (Literatură, 1992), opera unui Nicolaus Cibinensis, preot catolic din Sibiu, fiind vorba doar de o potrivire de nume cu Nicolaus Olahus.

Din operele sale se desprind *teologul* (*Principiile religiei creștine catolice*, Viena 1560, un *Catehism și Instrucțiune pastorală ad clerum*, Tyrnavia 1560, un *Breviar* (Viena 1563), *istoricul și diplomatul* (*Atila*, Bruxelles 1536; *Hungaria*, ms. 1536, Bruxelles, tip. Possonii, 1735), *poetul* (*Carmina*),¹¹ *epistolarul și păstorul de sulețe*, *episcopul* (*Instructio pastoralis ad clerum*).

Din toate acestea se poate de pe acum alcătui scheletul unui portret mai mult decât interesant, al acestui român care a strălucit în Europa primei jumătăți de veac al XVI-lea. Nu știm deocamdată dacă, înaintea lui, am mai avut un om asemenea lui în afara granițelor noastre.

Poate că n-ar fi drept să se creadă că în interior am fost cu totul în întuneric. Să nu uităm că în secolul al XVI-lea, pe când Nicolaus Olahus era încă un adolescent, se scriu în Țara Românească *Invățăturile lui Neagoe Basarab către iul său Teodosie* (1512—1521)¹² și se zidește Mănăstirea Curtea de Argeș de către un arhitect incomparabil, numit Mănoile, iar în Moldova nu mult mai târziu se organiza „Schola latina” de la Cotnari a lui Despot Vodă,¹³ după ce Ștefan cel Mare își zidise bisericile și mănăstirile, iar Gavril Uric se dovedea a fi un miniaturist care va intra în British Museum. În Transilvania aceiași secol al XVI-lea, la Oradea, la Alba Iulia, la Cluj, la Brașov, era o adevărată întrecere de nume mari care căutau să țină ritmul cu Europa, unii străini, alții ai locului, români.

Nu putem decât să amintim la întâmplare câțiva din ei, pentru că numele tuturor ar trebui legate și de ceea ce au făcut fiecare din ei. Ex. Pietro Paulo Vergerio, Ioan Viteaz, Dascălul Dobre (1554), Francisc David, Honterus, Oprea Diacon din Brașov (1570), Martin Pitz, Taurinus și mulți alții. Abia după dânsul va ajunge în Apus și Petru Cercel, fratele lui Mihai Viteazul, domnitor în Muntenia (1583—1586), ucis de turci în 1590. El s-a remarcat prin câteva scrieri în peregrinările lui apusene, iar în țară a ctitorit biserica domnească din Târgoviște.

Cred că pe bună dreptate Ștefan Bezdechi îl numește pe Olahus „cel dintâi mare european desănge românesc”.¹⁴ Mai târziu, peste o

sută de ani, peste două sute de ani vom mai avea și alții și nu numai în Europa apuseană. Petru Movilă va întemeia în secolul următor Academia din Kiev și va alcătui „Mărturisirea Ortodoxă” (1642), devenită bun al întregii Ortodoxii răsăritene. Din punctul acesta de vedere, al întemeierii de școli și instituții de cultură, Petru Movilă a făcut pentru ruși, ceea ce cu un secol înainte făcuse Olahus pentru unguri și slovaci.¹⁵ Spătarul Nicolae Milescu va străluci la Constantinopol, apoi în Germania, apoi pe lângă țarii Rusiei și va ajunge în China (1674). Dimitrie Cantemir, peste două sute de ani, va fi primul român membru al Academiei din Berlin (+1723). Tot peste două sute de ani Antioh Cantemir se va plasa la începuturile diplomației rusești, va fi membru al Academiei Ruse, ministru plenipotențiar în Anglia, ambasador la Paris și începător al literaturii culte rusești (+1744).

Istoria se va amuza amintind că în secolul nostru am dat și o împărăteasă Imperiului Centrafrican (lui Bokassa)!

Universitățile din toate continentele îl vor aminti pe Mircea Eliade, ca fiind „*originar din România*”, iar Europa, și nu numai ea, va face la fel cu Eugen Ionescu, Emil Cioran, Elvira Popescu și alții, tot așa cum va face America vremii noastre, cu premiul Nobel dr. Emil Palade. În anul 1670 la Napoli va apare o carte despre un alt valah ajuns în Occident, *Ieremia Valahul*, capucin minorit ajuns în Italia și intrat la puțin timp după moarte (1625) în calendarul catolic.¹⁶ Multe nume ar mai fi încă de adăugat. Dar înaintea tuturor românilor care au strălucit în cele patru puncte cardinale ale Terrei, va trebui întodeauna trecut cel cu care am intrat în Europa secolului al XVI-lea, Nicolaus Olahus, Nicolae Românul, „os domnesc” din Țara Românească — se trăgea din Vlad Tepeș — și nepot al lui Matei Corvinul, care și-a căsătorit o soră cu Vlad Tepeș.¹⁷

Ștefan Bezdechi se ocupă pe larg de originea domnească a lui Nicolaus Olahus,¹⁸ controversa privind nu originea domnească în sine, cât familia din care se trăgea: din Dănești sau Drăculești. În Diploma prin care e făcut baron în 1548 e numit „*consanguineus*” cu *Dragulac Vovoyevodae* deci cu Vlad Tepeș. Ipotezele sunt larg dezbătute de Ștefan Bezdechi¹⁹ și nu vom insista asupra lor. Important e că el însuși se declară „os domnesc”, fapt care e reținut în diploma sa de înobilare, iar Matei Corvinul i-a propus tatălui său, Stoian sau Ștefan,²⁰ cu care era văr, să-l facă domn în Muntenia.²¹ Stoian silit de nesiguranta vieții domnilor români — rerum mutationes — se refugiase din Muntenia la Sibiu, unde s-a căsătorit cu Varvara Hunzai și a avut patru copii: Nicolae, Matei, Ursula și Elena. Stoian era fiul unui Manzila din Argeș, care ținea de nevastă pe Marina, sora lui Ioan Viteaz. Un frate al lui Stoian, Stanciu, a fost ucis de domnitorul Vlad Dracul ca să nu-l concureze la tron, iar băiatul Stoian, înfricoșat că va avea aceeași soartă, a fugit în Transilvania, la Matei Corvin. Aceasta este una din variantele susținute chiar de Nicolaus Olahus, spunând că a auzit-o de la tatăl său și de la mulți alții de sub comanda lui Matei Corvin.²²

Dacă unii i-au contestat originea domnească, iar alții legăturile de rudenie cu Ioan Corvinul și cu Matei Corvinul,²³ nimeni nu i-a contestat originea românească. Numele lui, Olahus, „Valahul”, va fi fost mai întâi o poreclă,²⁴ dar l-au adoptat toți cei din familia lui, iar el l-a dus cu sine peste tot pe unde a umblat prin Europa, pe la curțile domnești, în palatele episcopale și așa și-a semnat toate scrisorile

(Continuare în pag. a 4-a)

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALA Mitropolitul Ardealului

1 I. Lupuș, *Doi umanisti români în secolul XVI*, Analele Academiei, Secția Ist., Seria III-a, Tom. VIII, M. 5, 1928; tipărite și în „Anal. Inst. de Istorie”, vol. II, Cluj, 1926—1927, p. 337—363.

2 Nicolae Iorga, *Renegații în trecutul țerilor noastre și al neamului românesc*, în „Analele Academiei Române”, Memoriile secției de Istorie, seria II-a, t. XXXIV, 1913—1914. Vezi și *Umanistul Nicolaus Olahus* (Nicolae Românul) 1493—1568, texte alese, studiu introductiv și note de I. S. Fîru și Corneliu Albu, ed. Științifică, București, 1963, p. 255.

3 Onisifor Ghibu, *Din istoria diciturii românești*, I, Bucoavnele, p. 5, extras din „Analele Academiei Române”, secția II-a, t. XXXVIII, Memoriile secției literare, 1916. A se vedea și ceilalți în *Umanistul...*, cit. supra, p. 255—256.

4 Ștefan Bezdechi, *Familia lui Nicolaus Olahus*, în „Analele Institutului de Istorie Națională al Universității din Cluj”, vol. V, 1928—1930, p. 63—85.

5 Ștefan Bezdechi, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, cu un Cuvânt înainte de prof. I. Lupuș, Ed. „Ram”, Aninoasa, Gorj, 1939, 126 p. La p. 124 amintesc că a folosit și conferința lui Ioan Lupuș, ținută la Bratislava, ms. 1937. Ștefan Bezdechi a făcut și o recenzie la conferința lui I. Lupuș: *Doi umanisti români...* în rev. „Societatea de mâine”, martie, 1928, p. 89.

6 Vezi de pildă I.S. Fîru și Corneliu Albu, în „*Umanistul Nicolaus Olahus*, cit. supra, și *Nicolaus Olahus, Corespondența cu umanisti batavi și flamanzii*, Cuvânt înainte, antologie, note și bibliografie de C. Albu, cu traducerea textelor din limba latină de Maria Capoiianu, ed. Minerva, București, 1974, 351 p. Despre toate studiile lui Corneliu Albu — peste 15 — vezi în vol. *Corespondența...*, p. 324—325. Sunt contribuții importante, despre toate aspectele vieții și activității învățatului român.

7 Ștefan Bezdechi observă rapiditatea cu care Nicolaus Olahus s-a ardelenizat, op. cit., p. 66.

8 Idem, p. 105.

9 Prințul Eszterházy era descendent din Ursula, sora mai mare a lui Nicolaus Olahus, v. Nicolaus Olahus, *Corespondența...*, p. 324. Cf. și I. S. Fîru și Corneliu Albu, op. cit., p. 52.

10 Budapesta, 1906, tip. de Stephanus Hegedus. Poeziile au fost retipărite în 1934 de I. Fogel și L. Juhász, la Lipsca.

11 A se vedea toate la Corneliu Albu, *Corespondența...*, p. 323—324.

12 În multe poezii e vizibilă influența lui Ovidiu, cf. Bezdechi, op. cit., p. 111. Olahus însuși dând dovadă de modestie își considera poeziile: *Transilvania vel Silvana potius*, adică pădurete, improvizate, cf. tot la Bezdechi, p. 97. Dar de fapt scrie frumos și unele din ele sunt chiar reușite, d.p. cea *Impotriva unui bărbitor*, Idem, p. 114; Craneveldius îi numește poeziile *elegantissima carmina*, iar Ioanes Cynghus, în 1561, îl numește *poeta ornatissimus*, Idem, p. 116.

13 A se vedea Antonie Plămădeala, *Dascălul de cuget și simjire românească*, București, 1980, cu toată bibliografia temei.

14 Cf. St. Bărsănescu, „*Schola latina*” de la Cotnari, *biblioteca de curte și proiectul de Academie al lui Despot-Vodă. Zori de cultură umanistă în Moldova sec. XVI*, București, 1957.

15 Ștefan Bezdechi, *Nicolaus Olahus...*, p. 7.

16 Ștefan Bezdechi, op. cit., p. 31.

17 Francisco Severini, *Vita di Fra Geremia Vallacco*, Napoli, 1670, p. 390.

18 Boninius, ed. Liosca, 1771, p. 544, cf. Bezdechi, p. 43.

19 În cartea: *Nicolaus Olahus*, cit. supra, p. 34—57; vezi și Ștefan Bezdechi, *Familia lui Nicolaus Olahus*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională al Universității din Cluj”, vol. V, 1926—1930.

20 *Nicolaus Olahus*, p. 34—49.

21 *Stoian este Stephanus*, cf. Mathias Běl, *Adparatus et historiana Hungariae*, Posoni, 1735, p. 23, cf. I. Lupuș, cit. p. 338.

22 Idem, p. 37, 44.

23 Idem, p. 7, 60, Iată chiar cuvintele lui Nicolaus Olahus: „Așa cum am auzit de la tatăl meu, apoi de la Ioan Bornemissa și de la Ambrozio Sárkán, comiși în Ungaria, care împreună cu tatăl meu lucrau sub conducerea regelui, hotărâse în mai multe rânduri să-l ducă cu oastea la domnie (în Țara Românească). Dar tatăl meu, văzând că tulburările ce se întâmplă acolo, din pricina domniei, sunt primejdioase, a socotit că e mai bine să se căsătorească în Transilvania cu mama mea Varvara Hunzar și să ducă o viață particulară decât să ajungă domn, să fie expus la nenumerate primejdii și să fie ucis ca strămoșii săi”, vezi Nicolaus Olahus, „*Hungaria et Atila*”, ed. Adamus Franciscus Kollarus, Vinndobonae, 1763, cap. XII, par. 2; vezi și scrisoarea către Corneliu Duplicius Scepperus din 7 martie 1533, în vol. I. S. Fîru și Corneliu Albu, op. cit., p. 228.

24 Ferencz Forgách, *Magyar Historiája*, 1540—1572; Forgách Simon és Istvánfi Miklos jegyzésivel együtt, ed. Májfer Fidéi, în *Monumenta Hungariae Historica*, 1866, LXXXVIII, Pécs, 1866; și *Retum Hungariae sui temporis Comentarii*, libri XXII, Possonii et Cassoviae, 1788, cf. I. S. Fîru, Corneliu Albu, op. cit., p. 47, 256.

25 Cf. Ștefan Bezdechi, op. cit., p. 58.

Nostalgici înrăiți ai cortinei de fier deciși să înăbușe aspirația oamenilor spre libertate în cușcă de fier

Mintea sănătoasă refuză să creadă ceea ce a fost dat ochilor noștri să vadă zilele acestea pe ecranul televizoarelor: oameni care până mai ieri au trăit, ca și noi, aproape o jumătate de secol, în spatele cortinei de fier, zac de mai multe luni în închisoare, pentru „vina” de a-și fi apărat libertatea și demnitatea, iar la farsa judiciară ce li s-a înscenat sunt aduși zăvorâți într-o cușcă de fier, ca animalele pădurii.

Cum răutatea cruzilor prigonitori ai fraților noștri, români din Tiraspol, se pare că le-a întunecat mintea și le-a tulburat simțirea, încât pot să se dedea la acte ireponsabile, este momentul ca să intensificăm acțiunile noastre de protest spre a sensibiliza opinia publică mondială. Mai presus de orice, tot sufletul creștinesc se cade să nu contenească a înălța ziua și noaptea, către Dumnezeu, îndurărilor și a toată milostivirea, această pătrunzătoare rugăciune din cărțile noastre de slujbă:

„Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeu nostru, Care ești izvor al îndurării și noian al bunătații, Cel ce ai slobozit pe Sfântul Tău Apostol Petru din legături și din temniță și izbăvești pe cel sărac de cel puternic și pe sârmanul fără de ajutor de prigonitorul său, slobozește și acum, ca un milostiv, pe frații noștri români din Tiraspol, din închisoare și îi izbăvește de tot răul și primejdia. Iar pe vrăjmașii care îi urăsc și îi aspresc pe ei întoarce-i de la răutatea lor și risipește, ca un Atotputernic, sfatul lor cel viclean și nelegiuitele lor puneri la cale.

Cu dinadinsul ne rugăm Ție, Iubitorule de suflete, auzi-ne și degrab ne miluiește”.

Pr. prof. Dumitru Abrudan

Amintirile unui fost student despre un om, un profesor și un mare teolog

Când un licurici apare în lumina soarelui, oricât de fosforescentă i-ar fi emanația, dominantă se exprimă de la sine, prin numele ce-l poartă.

Așa că, oricât de măiestrite ar fi cuvintele, ele nu pot contura o personalitate de talia Părintelui DUMITRU STĂNILOAE, un titan al Ortodoxiei românești și nu numai...

Amintirile însă își au graul lor...

Eram elev al Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia și ca fiu al unui sat din apropiere, stând de vorbă într-una din zile cu preotul satului meu de-atunci, între altele mi s-punea: „Știi că a venit la Sibiu un profesor tânăr, Dumitru Stăniloae, care scrie mereu la Revista Teologică și Telegraful Român. Domnule, scrie așa de frumos, dar atât de adânc, de aproape că nu-l poți înțelege!”

Mi-am dat seama, de atunci, că „tânărul profesor”, în felul de-a gândi și scrie, trebuie să fie ceva cu totul aparte de scrisul obișnuit. Și, cu această dorință m-am dus ca student la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu, să mă pot face preot studiind Teologia și mai ales să pot cunoaște, mai de aproape, un om, un profesor și un mare teolog. Din anul II de Teologie, am cunoscut și un rector, pătruns de un spirit de mare responsabilitate, într-o vreme de profunde convulsii sociale și politice, atât pe plan național cât și internațional.

A. OMUL era un tânăr preot cu barbă, nedespărțit de costumul preoțesc simplu și fără nici un fel de marcaj distinctiv, familist cu o soție la fel de modestă și copil. De statură înaltă, cu o ținută de bătrân înțelept, de-o modestie izbitoră, privind gânditor, cu capul aplecat înainte, ca și spicul de grâu încărcat de boabe, ca și când ar fi stat de vorbă cu cineva din sine. Pășea fără grabă și cu un aer de sobrietate înăscută. Privindu-l, te determina la respect și introspecție. De fiecare dată lăsa impresia că fizicește n-ar fi dintre cei mai sănătoși și robuști și totuși... cei care s-au prezentat atunci cu o doză de robustețe în plus, au plecat dintre noi!

B. PROFESORUL, l-am cunoscut direct, în anul III și IV, la orele de Teologie dogmatică. Era în același timp și omul care studia, cerceta, scria și mereu era în contact cu studiul și noul cultural, teologic, științific și filozofic, după cum se remarcă atât la catedra universitară cât și în scris prin colaborări la diferite reviste sau în lucrări personale. Era așteptat și gustat cu drag la conferințele ținute cu diferite ocazii, fie de popularizare între credincioși, fie la conferințele organizate cultural pe oras, fie în cadrul „Astei” sau al Societății „Femeilor Ortodoxe” din Sibiu și nu în ultimul rând, în cadrul Universității clujene, în refugiu pe atunci, la Sibiu, etc.

Peste tot, era așteptat cu mult interes și savurat cu mare atenție, satisfăcând deopotrivă pretențiile auditorului, de la cele mai modeste întălniri până la cele mai exigente capete de intelectuali.

Relația între magistrul și discipol nu era monotonă și fără sens. Nu era indiferentă și nici rigidă. Dimpotrivă!

Profesorul, când întâlnea pe cineva, în curte sau în alte împrejurări, un student sărgincios și la locul lui, ridica privirea spre el, cu ochii semideschiși, învăluindu-l într-un zâmbet discret și cald și inclinându-și fața, îi răspundea salutului cu o atitudine ca o binecuvântare.

Profesorul, când întâlnea în respectivele împrejurări, un student „de toate zilele”, își reținea gândurile, schițând în urma salutului respectiv, o receptivitate cu privire spre înăuntru, cu o neliniște și o întrebare tăcută și fără răspuns.

Profesorul, când întâlnea sau auzea de un student care era doar cu numele, sau mai știa că cel în cauză nu și-a găsit „locul”, neafirmând nici un semn de vocație, atunci adierea zămbitoare din primul caz se transforma într-un uragan dezlănțuit, neadmițând sub nici o formă jumătăți de măsură sau compromisuri.

Chiar și o presupusă abatere îl frământa continuu. Imi amintesc un caz aparte. Era prin a doua jumătate a anului 1938. Atitudinea caldă și zămbitoare a profesorului și rectorului meu s-a schimbat brusc, la un moment dat și nu-mi puteam explica! Îl întâlneam, imi răspundea cu o jumătate de privire și mai mult trist și rece. Cosmarul a durat vreo trei luni, după care mă cheamă la rectorat și-mi spune: — „Domnule Todor, d-ta mai scrii. Fă, te rog, o recenzie la cartea asta, pentru Telegraful Român (al cărui redactor era). Cartea: Pr. Prof. Dr. Ioan Stanciu: „Legea noastră strămoșească și Unirea, în lumina istoriei” Sibiu 1938. (Vezi: Telegraful Român nr. 4 din 22 ian. 1939).

I-am mulțumit pentru atenție, iau cartea cu bucurie, o citesc, îi fac recenzie și i-o prezint pentru tipar. Părintele rector o ia, o citește și începe treptat-treptat să se înseneze, până la un zâmbet vârtic adresându-mi-se: — „Ai fost prea tare în expresii, la adresa lor. Noi îi tratăm mai frățește, nu venim cum fac ei. De altfel, am știut eu că d-ta nu-ți părești legea ortodoxă!”

— „Da, cum, Părinte rector?”

— „Păi să vezi, cu vreo trei luni în urmă, a fost preotul D-tale din Drâmbăr și mi-a spus să fim atenți, că dacă termini teologia d-ta te vei duce preot gr. catolic în sat! Știam eu că nu faci una ca asta, dar acum m-am convins definitiv!”

— „Părinte rector, rămân surprins de-a dreptul! N-am fost și nu sun materialist. Am o convingere nezdruncată. Nici prin gând nu mi-a trecut vreodată să-mi păresesc credința ortodoxă, în care s-a născut neam de neamul meu!”

— „Da, așa este?”

Și apropierea între profesorul-rector și student s-a făcut tot mai deschisă, convertindu-se, după absolvirea anului IV, în angajarea mea ca secretar al rectorului, până la plecarea mea în parohie.

Nu se poate uita niciodată, și-a fost un noroc deosebit să-l avem ca profesor de dogmatică. Când intra în sala de cursuri, era o liniște de mormânt și aceasta din respect pentru o asemenea personalitate.

(Continuare în pag. a 4-a)

Preot Nichifor Todor

NICOLAUS OLAHUS

(Urmare din pag. a 3-a)

către învățații vremii, și toate cărțile pe care le-a scris. Tot cu acest nume i s-au adresat toți cei cu care a venit în contact. Prin el Valahia a circulat prin Europa secolului al XVI-lea cu nume de cinste.

A fost de timpuriu remarcat. Poate și din cauza originii sale domnești, dar dacă aceasta nu s-ar fi conjugat cu o inteligență bine curată, cu însuși deosebite și cu cunoștințe care să atragă atenția, cine știe treptele până la care ar fi putut urca.

Vom nota în fugă liniile mari ale drumului său în viață. Se naște la Sibiu (10 ianuarie 1493). În 1504 familia se mută la Orăștie, tatăl său fiind numit judec regius. Între 1505—1512 studiază la Oradea.²⁶ Cunosându-i-se viața domnească, e chemat paj la curtea regelui Vladislav. Acesta moare în 1516 iar Nicolaus Olahus trece secretar al episcopului de Pecs, Szakáry György. Peste doi ani (1518) e hirotonit preot la Pecs și e numit canonic, deși avea numai 25 de ani. Peste patru ani (1522) e numit protopop de Komárom și canonic de Strigoniun. În 1526, 16 martie, face un salt în afara Bisericii, deși mărturisește că îi plăcea să-și dedice viața Bisericii. E numit secretar și consilier al regelui Ludovic al II-lea, rege între 1516—1526. Plecând la un război cu Soliman Magnificul, Ludovic al II-lea îl numește secretar și consilier al soției sale Maria, sora lui Carol Quintul și a arhiducelui Ferdinand, care va ajunge mai apoi rege al Ungariei. În același an armata maghiară e bătută la Mohács, iar regele Ludovic al II-lea e omorât în luptă.

Regina e obligată să ia drumul Occidentului și îl ia cu sine și pe Nicolaus Olahus. Noul rege Ferdinand îi menține poziția ecleziastică și îl numește tezaurar al bisericii din Fehérvár.

În 1530, după o petrecere prin Slovacia, Bohemia, Moravia, Austria, împreună cu regina Maria, se stabilesc pentru o vreme la Augsburg. Ia parte la Dieta de la Augsburg unde vor veni principii apăsători și însuși împăratul Carol Quintul. E rugat să vorbească în apărarea catolicismului față de amenințarea turcească, dar se trezește într-o atmosferă încălzită de spiritul Reformei în grabnică alcătuire, în care se angajaseră mulți dintre principii germani. De altfel atunci s-a votat, în loc de coalitia împotriva turcilor, *Confesiunea de la Augsburg*, care va fi până astăzi *Mărturisirea de credință* a unei bune părți din adepții lui Luther, inclusiv a sașilor din Transilvania.

Peste un an trece prin Krems (1513) și de acolo se îndreaptă, mereu împreună cu regina Maria, spre Gand, în Belgia. În același an la Bruxelles, Regina Maria, fostă a Ungariei, e instalată ca regentă a Țărilor de Jos. Nicolaus Olahus va rămâne multă vreme secretarul și omul ei de încredere. În 1542, după opt ani în Apus, e chemat la curtea regelui Ferdinand I, e numit episcop de Zagreb, dar e reținut la curtea regală în funcția de Cancelar. În 1547 participă la lupta dintre catolici și luterani la Mühlberg. Peste un an (1548) este numit episcop de Agra și în același an e reînobilat de către regele Ferdinand al Ungariei.²⁷

În 1553, la 7 mai, e numit arhiepiscop de Strigoniun și *Mitropolit primat* al Ungariei. În 1562 e numit și *Regent* al Ungariei. Acum se va afla pe culmea puterii politice și bisericești a Ungariei. Va abandona funcția de Regent în 1563, când îl va încorona la Bratislava pe fiul lui Ferdinand, Maximilian, iar în 1564 va rosti la Viena, în catedrala Sf. Ștefan, discursul funebru pentru regele și împăratul Ferdinand. Primat bisericesc al Ungariei, cu tot ceea ce însemna Ungaria la vremea aceea, și mă gândesc în primul rând la Slovacia, care îl consideră printre marii ei binefăcători²⁸ va rămâne în acest post până la moartea care îl va găsi la Bratislava și va fi îngropat la Tyrnavia la 17 ianuarie 1568. Este orașul în care, peste o sută șazeci de ani, își va face studiile Ioan Inocențiu Micu, episcopul românilor uniți din Transilvania (n. 1692—+1768).

²⁶ În afară de Oradea, Olahus nu a mai învățat nicăieri. El însuși spune că doar *cărțile i-au fost dascăl și pe apucate* (furtim) conform poeziei trimisă amicului său Imre Kálnai, v. *Carmina*, ed. I. Fogel și L. Juhász, Lipsiae, 1934, p. 10, versul 36, cf. Bezdechi, op. cit., p. 94.

²⁷ Diploma e publicată de Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, II, p. 4, p. 441. Regele scrie acolo: „Românii, neamul Tău, se constată că se trag din Roma, cetatea stăpânitoare a lumii, și că au fost așezați în partea cea mai bogată a Daciei, al cărui nume este acum Țara Românilor, spre a stăvili năvălirile dușmanilor vecini în provinciile romane. De aici chiar și azi se numesc în limba lor Români”, la Nicolaus Olahus, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, p. 17.

²⁸ „Nicolaus Olahus a reușit în secolul al XVI-lea o colaborare între Români și Slovaci”, scria „Prager Presse”, cf. Bezdechi, op. cit., p. 6.

MEMORIALUL DURERII

(Urmare din pag. a 2-a)

Abia am terminat de pus întrebări unul altuia, când deodată s-a deschis ușa și ne-au mai adus doi colegi de cameră, tot cu păturile pe cap și cu nelipsitele gamele și linguri.

Facem cunoștință cu danșii: Vasile Cămaru, învățător bucovinean și Ioan Arghiropol, tot învățător, consătean, ambii crescuți și formați în școala veche.

Mare a fost bucuria noastră când am constatat că în cele religioase și naționale gândeam la fel.

„Facultatea avea deci personalul necesar: rector și profesor, doi învățători și un student. A doua zi puteam începe „anul universitar”.

Mai întâi ne-am fixat un program administrativ. În fiecare zi eram câte unul de serviciu pe cameră: la măturat, scos țineta pentru necesități la W.C. și spălat, precum și adusul apei potabile în cameră. Cu toții am fost de acord să-l scutim de acest serviciu pe Părintele Stăniloae, fiind cel mai în vârstă dintre noi, acordându-i respectul cuvenit.

După ce ne-am cunoscut mai bine, ne-am fixat și un program cultural. Dimineața și seara, fiecare își făcea rugăciunea individuală. Părintele Stăniloae era o „bibliotecă ambulată”, o adevărată „enciclopedie”. Cunoștea: Dogmatică, Morală, Istoria Bisericii Române și Universale, problemele bisericești între cele două războaie, legea strămoșească, trecutul neamului nostru, greacă, latină etc. Era păcat să pierdem asemenea ocazie „pe lespedea fierbinte”, să nu ne îmbogățim cunoștințele din Teologia dănsului.

Astfel au început prelegerile zilnice din materiile mai sus amintite, pe care le savuram cu toții. După masă făceam greacă și latină. Cuvintele le scriam pe plăcuțe de săpun tăiate subțire sau pe cioburi de sticlă acoperite cu un strat de săpun, peste care puneam niște var ras de pe pereti. În loc de stilou scriam cu un cui sau cu o bucată de sârmă.

Toate acestea erau considerate obiecte „subversive” și când eram prinși cu aceste „materiale”, primeam pedeapsă cu izolare.

În așa fel, am asimilat cunoștințele din „enciclopedia” Părintelui Stăniloae, încât după câțiva ani de a eliberare — 1963 — m-am prezentat din nou la examenul de admitere, reușind, fiindcă în 1948 am fost exmatriculat.

În duminici și sărbători, Paști, Crăciun, Rusalii, era o atmosferă de sărbătoare. Părintele Stăniloae ne explica Evanghelia fiecărei duminici sau sărbători, precum și importanța praznicelor respective.

În timpul detenției, deținutii, care aveau familii, suportau mai greu închisoarea decât nefamilizii. De multe ori îl surprindeam că îi „evada” gândul la familie, la cei de acasă și atunci îl provocam la diferte întrebări la care întodeauna ne răspundea cu toată dragostea.

Părintele Stăniloae era și un om plin de umor. Ne spunea glume, întâmplări, cu care întreținea o atmosferă de veselie, făcându-ne viața mult mai ușoară.

Când cineva spunea că a fost la închisoare, lumea spunea că a fost la „facultate”. De aceea mi-am permis să spun la început că am fost „coleg de facultate” la Aiud cu Părintele Stăniloae. Am stat cu dănsul zece luni în aceeași cameră, adică chiar „un an școlar”. Între noi a fost o atmosferă de în biserică. Personal, n-am simțit că fac închisoare în cele zece luni. Am cele mai frumoase amintiri din timpul detenției, cât am stat împreună.

Părintele Stăniloae a studiat la multe facultăți în țară și în străinătate. Dar „facultatea” de la Aiud și-a pus pecetea pe toate. Aceasta a fost „facultatea” jertfei, a răbdării, a suferinței, a umilinței și a dragostei pentru Hristos și pentru obiditul și greu încercatul nostru neam.

Istoria creației. Facerea lumii și a celor dintii oameni

(LECȚIE DE RELIGIE)

1. Organizarea clasei pentru lecție (Rugăciunea de intrare în clasă, ștergerea tablei, pregătirea diaporitivelor și a materialului didactic intuitiv pentru lecția următoare, notarea absențelor, etc.).

2. Verificarea temei și a cunoștințelor predate în lecția trecută.

3. *Legătura cu lecția precedentă, sau cu cunoștințele anterioare.*

Bănuiesc că abia așteptați să vă terminați lecțiile pentru ziua următoare, ca să vă duceți să vă luați jucăriile. Sunt minunate, așa-i? Divers colorate, create cu multă imaginație și captivează atenția o mare parte din timpul unei zile. Vi s-a întâmplat, însă, să vă gândiți la Cel ce le-a creat? Sunt sigur că da!... Dar mașina în care vă place să vă plimbați, nu vi se pare că și ea este tot așa de minunată și ingenios creată? Desigur că are și ea o minte creatoare. Dar oare răul cristalin în care vă scaldăți vara? Dar florile pe care le admirați? Dar soarele și luna?... Bineînțeles că și acestea toate au o „Mână” creatoare.

4. *Comunicarea subiectului lecției și a obiectivelor urmărite.*

Dacă tot ce există are un creator al său, lumea însăși are Creatorul ei, încât astăzi ne vom referi la „Istoria creației. Facerea lumii și a celor dintii oameni”.

5. *Dirijarea învățării. Comunicarea noilor cunoștințe.*

Trebuie să vă spun încă de la început că prin cuvântul „lume” se înțelege mai mult decât ceea ce puteți voi vedea. Astfel, în sensul acestui cuvânt mai intră și acea parte nevăzută pe care o numim „spirituală”. Deci deosebim o parte „materială” care cuprinde natura și tot ce ne înconjoară, și o parte „spirituală” adică cea nevăzută.

Referitor la facerea lumii și la „aparitia” primilor oameni, există mai multe presupuneri. Adevărul însă, este cel relatat în Biblie în capitolul întâi al cărții numită „Facerea” sau „Geneza”. Aici citim că lumea văzută, deci cea materială, a fost creată în șase zile sau șase etape. Să vedem care sunt acestea:

1. În prima zi a fost creată lumina, numită „zi”. Întinericul a primit numele de „noapte” și a fost despartit de lumină.

2. În cea de a doua zi, Dumnezeu a creat cerul, adică atmosfera, sau firmamentul (deosebit de ceea ce am numit noi „cer” ca lume spirituală). Aceasta conține o combinație de gaze cum ar fi: oxigen, hidrogen, azot, bioxid de carbon, toate fiind indispensabile vieții.

3. În a treia zi, Dumnezeu a creat pământul și l-a despartit de ape pe care le-a numit „mări”. Apoi a făcut ca uscatul să rodească vegetația: pomii și plantele de tot felul.

4. În a patra zi, a fost creat luminătorul cel mare care să lumineze ziua, adică soarele și luminătorul cel mic care să lumineze noaptea, adică luna. Au fost făcute și stelele. Soarele, luna și stelele au fost create pentru a delimita ziua de noapte.

5. În ziua a cincea, Dumnezeu a creat viețuitoarele în ape, adică peștii și în cer păsările.

6. Dumnezeu a creat în ziua a șasea viețuitoarele pământului pe fiecare după felul ei. Și tot în ziua a șasea Dumnezeu l-a creat pe om, după chipul și asemănarea Sa, ca o încununare a întregii creații.

7. Iar ziua a șaptea este ziua de odihnă pe care Dumnezeu a binecuvântat-o. Și privind asupra întregii creații Dumnezeu a văzut că totul era bun și corespunzător intențiilor pentru care fusese creat. Cea de a șaptea zi a fost zi de odihnă, nu în sensul în care înțelegem noi odihna. Această „odihnă” a lui Dumnezeu indică faptul că opera de creație a luat sfârșit. Nu înseamnă însă că Dumnezeu și-a părăsit creația. El se îngrijește în continuare de buna ei desfășurare. Și dacă ne gândim bine este firesc să fie așa. De pildă și voi copii, dacă pregătiți o surpriză pentru părinții voștri, după ce totul este gata, vă exprimați satisfacția pentru ceea ce ați făcut și verificați dacă a reușit așa cum doreați.

Dumnezeu fiind atotputernic, desigur că ar fi putut crea lumea într-o singură zi. Dar El este înțelept și a știut că făcând totul etapizat adică în mai multe faze sau zile se poate acorda fiecăruia importanța cuvenită.

Înainte de a crea lumea materială, a fost creată lumea cea nevăzută, adică lumea spirituală. Acolo sus în cer, în această lume, se află îngerșii, pe care știu că voi vi-i imaginați a fi cu aripioare și cu o privire bună și blândă, plină de dragoste, așa cum numai privirea mamei mai poate fi. Ei sunt duhuri, slujitori ai lui Dumnezeu. Iar voi puteți fi siguri că fiecare are un îngerș păzitor acolo sus, pe care Tatăl nostru cel ceresc îl trimite să vegheze asupra noastră. Dacă mergeți pe stradă el are grijă să nu vă calce vreo mașină, dacă treceți prin locuri periculoase el vă apără să nu vi se întâmple ceva rău. Și când sunteți cuminți și ascultători și vă siliti să învățați bine, se bucură că poate să ducă lui Dumnezeu vești bune despre voi. Aceștia sunt îngerșii creației de Dumnezeu. Din nefericire, o parte din ei au trecut de partea lui Lucifer, a celui rău, care din mândrie s-a despartit de Dumnezeu luându-și cu el acei îngerș răi, adică diavoli. Aceștia sunt potrivnici omului.

Citind mai departe în Sfânta Scriptură cu atenție, remarcăm că Dumnezeu a făcut lumea din nimic, prin puterea cuvântului Său: „Dumnezeu a zis: să fie... și a fost”. Aceasta evidențiază faptul că lumea nu este o parte din Dumnezeu, ca ceva rupt din El, ci este o existență separată, dar a cărei cauză este însuși Dumnezeu.

Citind în continuare, în cartea „Facerea”, remarcăm că omul a fost creat din pământ, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, prin suflarea de viață, fiind astfel viu. Tot ceea ce făcuse Dumnezeu până la crearea omului era destinat a-i sluji omului, erau făcute pentru ca omul să se bucure și să se folosească de ele, de toate. Și mai mult decât atât, să le stăpânească. Și l-a așezat Dumnezeu pe om, în cel mai frumos loc de pe pământ, creat special pentru el, și anume în Eden. Dacă suntem atenți asupra versetului 26 al primului capitol din cartea „Facerea”, ce observăm? (se va citi versetul). Observăm tocmai că este menționată forma de plural a pronumelui posesiv de persoana I „Noastră”. Deci omul nu a fost creat numai de Dumnezeu Tatăl în mod singular, ci prin participarea Sfintei Treimi (Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Duhul Sfânt). Să nu înțelegem de aici că Dumnezeu ar fi un om ca oricare dintre noi. Aceasta ar însemna să reducem marea și nemărginirea Sa, la condiția umană. Ceea ce este în noi de la Dumnezeu este sufletul nostru, este permanent înclinat la omul de a-l căuta pe Dumnezeu și imensa bucurie a gășirii Celui ce ne-a dat viață; este dorul nostru după Patria cerească și nevoia de a ne ruga. Astfel omul este veriga de legătură între lumea nevăzută, spirituală și lumea materială. Este bine să reținem că sufletul omului este constituit din rațiune (adică gândire), sentiment și voință. El este deci de origine dumnezeiască fiind substanță de sine stătătoare, liberă, nemuritoare și imaterială.

Așa cum am văzut lumea a fost creată din nimic, pe când trupul omului a fost creat din pământ: „Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărâna pământului, i-a suflat suflarea de viață, și omul s-a făcut astfel ființă vie” (Facerea 2, 7). „Țărâna pământului” din care a fost făcut omul reprezintă partea lui materială, iar „Suflarea de viață”, cea spirituală, adică tocmai partea lui Dumnezeu din om. Dacă Tatăl Ceresc nu ar fi suflat viață, omul ar fi fost doar un chip de lut, o bucată de pământ modelată. Ceea ce dă mărție și demnitate omului este tocmai latura spirituală din el, adică ceea ce i-a transmis Dumnezeu în mod direct. Așa se explică faptul că omul își găsește adevărata fericire și împlinire numai atunci când l-a găsit pe Creatorul Său și s-a alipit de El, după cum spune un Părinte al Bisericii: „Ne-a făcut pentru Tine, Doamne și neliniștit este sufletul nostru până nu se va odihni întru Tine, Dumnezeule”; sau cum grăiește psalmistul: „precum dorește cerbul izvoarele de apă, așa te dorește sufletul meu pe tine Dumnezeule!”.

Primul om fiind din pământ a fost numit „Adam”, deoarece „Adam” înseamnă „pământ” (lut). Dumnezeu l-a iubit încă înainte de a fi creat, deoarece toată lumea a fost făcută pentru a fi stăpânită de el, a investit în el chiar o parte din dumnezeirea Sa, s-a îngrijit apoi să-l

Și acum în încheiere îmi permit să-i adresez câteva cuvinte de aici de la Alba Iulia, din cetatea martirilor neamului și a unității noastre naționale: Părinte Stăniloae, bucurați-vă că toată viața Sfintei Voastre, toată activitatea și tot scrisul în slujba Bisericii și a neamului nostru le-ați stropit cu aghiasma suferinței și a jertfei în „facultatea” de la Aiud! Nici o jertfă nu este de prisos. Roadele jertfelor se culeg în viitor.

La vârsta de 90 de ani pe care Bunul nostru Dumnezeu v-a rânduit-o, bucurați-vă și fiți mulțumit sufleteste că ați fost în detenție cu noi și mai ales pentru faptul că „ați ales mai bine să pătimiți împreună cu poporul lui Dumnezeu, decât să aveți desfățarea cea trecătoare a păcatului” (Evrei 11, 25).

așeze în cel mai frumos loc de pe pământ, adică în Eden (Eden = raie), și era preocupat de el.

Văzându-l însă singur, și-a dat seama că nu este bine să fie așa, și atunci i-a făcut un ajutor potrivit pentru el. Cum a procedat Dumnezeu? I-a dat un somn lung lui Adam, timp în care a creat-o pe femeie din coasta sa. Femeia a primit numele „Eva”, cuvânt care înseamnă „viață” și ea avea să fie mama tuturor celor vii. Și în felul acesta a fost creată prima familie de pe pământ, care a primit binecuvântarea lui Dumnezeu: „creșteți și vă înmulțiți, umpleți pământul și-l stăpâniți!”

Așa cum am mai spus, primii oameni erau în grădina Edenului, o grădină minunată și încântătoare, plină cu tot felul de pomi, de plante și de vietăți. Dar printre aceștia mai era și un pom mai deosebit, adică pomul cunoașterii binelui și răului. Dumnezeu îi poruncise lui Adam să nu mănânce din fructele acestui pom. Era singura restricție. Probabil că știți și voi ce s-a întâmplat în această grădină a Edenului. Diavolul prefăcut în șarpe viclean a ispitit-o, a ademenit-o pe Eva tocmai cu fructele acestui pom. Eva a mâncat și i-a dat și lui Adam și astfel au încălcat porunca lui Dumnezeu. Așa-i că știți voi ce se întâmplă când tata vă spune ceva, iar voi nu ascultați și faceți exact invers? Urmează pedeapsa, bineînțeles. La fel a fost și cu primii oameni. Neascultarea lor a atras mânia lui Dumnezeu care i-a alungat din grădina Edenului. Acum situația se inversează, primul om, din stăpân al lumii create, devine rob al pământului, adică pământul nu-și va mai oferi roadele ca hrană pentru om, ci acesta va trebui să lucreze din greu pentru a-și câștiga existența: „În sudoarea fetei tale să-ți mănânci pâinea...” (Facerea 3, 19). De aici vedem că odată cu căderea omului în păcat, întreaga natură s-a dat desertăciunii, ajungând în contradicție cu omul. De asemenea șarpele a fost și el blestemat: „Fiindcă ai făcut lucrul acesta, blestemat ești...” (Facerea 3, 14).

Dar chiar dacă tata sau mama vă ceartă sau vă pedepsește, ei totuși vă iubesc. Oricum tot copilașii lor rămâneți și le sânteți dragi. La fel și Tatăl cel Ceresc nu-l distruge pe omul căzut în păcat, ci îl iubeste în continuare. El l-a pedepsit numai, ca să împlinească dreptatea, care cere să fie „după plată și răsplătă”. Dar chiar alungat din raie, omul rămâne tot coroana creației divine, tot ceea ce a putut face Dumnezeu mai bun. De aceea El se îngrijește de soarta sa. Cum? Prin promisiunea unui Răscumpărător, după cum putem citi la Facerea 3, 15: „Vrăjmășie voi pune între tine șarpe și femeie, între sămânța ta și sămânța ei. Acesta (cel născut din femeie) îți va zdrobi capul, și tu îi vei înțepa călcăiul”. În acest fel omului i se vestește un Răscumpărător, care va fi Domnul Iisus Hristos. Prin jertfa și învierea Sa, îl va nimici pe diavol și va aduce omenirii iertarea păcatelor și mântuirea. Prin El și în Numele Lui oricine va putea veni la Tatăl cel Ceresc ce ne așteaptă pe toți ca pe fiii săi iubiiți să ne dea bucurii veșnice în Raiul părăsit odinioară prin neascultare. El vă iubeste și pe voi dragi copii: pe toți și pe fiecare în parte. El dorește să fiți ascultători și cuminți, și cuvioșii, și credincioși, să-L iubiți și voi pe El. Deschideți-vă chiar de acum inimioarele pentru ca El să vă poată picura acolo din dragostea Sa și un colț din veșnicie.

De acum înainte când știți că Dumnezeu este creatorul acestei lumi, veți privi mai atent în jurul vostru și atunci când veți vedea pământul cu clinchet cristalin ce șerpuiește domol prin pădurea înverzită, sau razele soarelui jucându-se printre frunzele copacului și a cărui umbră vă odihnește, sau seara, cerul senin și plin de stele vă va fermeca privirea, sau când vă va impresiona tumultul involburat al unei cascade spumoase, deasupra căreia curcubeul își etalează paleta coloristică fără egal, sau când toamnă fiind copacii unei păduri cu frunzele atât de nuanțate oferă imagini la care se poate contempla ore în șir, atunci — zic — veți ști că toată recunoștința noastră pentru aceste adevărate minuni o datorăm lui Dumnezeu. Și sunt sigur că vă întrebați alături de mine: dacă toate acestea sunt așa de încântătoare, aici pe pământ, cum vor fi cele din Împărăția Ta, Doamne? (Se vor citi în timpul predării textele din cartea „Facerea” privind crearea omului și făgăduința unui Răscumpărător; se vor scrie pe tablă titlul lecției și etapele creării lumii).

6. *Întăiaia:* Se va face arătându-se tabloul creației lumii, a omului, a păcatului și a izgonirii lui din raie.

7. *Fixarea cunoștințelor.*

În câte etape a fost făcută lumea? (În șase etape). Ziua a șaptea ce reprezintă? (Ziua de odihnă, ceea ce înseamnă că actul creației a încetat). Din ce a făcut Dumnezeu lumea? (Din nimic). Dar omul din ce a fost făcut? (Din țărâna pământului). Cum a fost făcută lumea? (Prin cuvânt). Dar omul? (Prin participarea directă a lui Dumnezeu, adică a Sfintei Treimi). Care a fost menirea creației omului? (De a fi stăpânul lumii materiale și „împreună lucrător cu Dumnezeu” la desfășurarea ei). Cum de și-a pierdut omul această demnitate? (Prin neascultarea poruncii lui Dumnezeu și căderea în păcat). Ce se vestește în versetul 15 al capitolului 3 din cartea *Facerii*? (Se vestește un Răscumpărător).

8. *Temă pentru acasă.*

Citirea primelor trei capitole din cartea „Facerea”.

Memorarea etapelor în care a fost creată lumea.

Memorarea textului din cartea „Facerea 3, 15”.

Rugăciunea de la ieșirea din clasă.

Preot prof. Sorin Cosma

Amintirile unui fost student...

(urmăre din pag. a 3-a)

Analizând pe H. Andrusos: Dogmatica Bisericii Ortodoxe, pe care o traduse din grecește în românește, Sibiu, 1930, făcea expuneri captivante, pe care le savuram, urmându-l și cu mintea și cu sufletul și cu fuga condeiului, ca să nu ne scape nici un cuvânt, pentru că nu era nimic de prisos în expunerile sale academice. Totul era dens și frumos, înălțător și explicit până la amănunț. Parcă rămăneam cu respirația tăiată când suna în recitație. N-am fi vrut să se termine. Ni se părea că abia începuse... Și, așa s-au depănat doi ani de relație directă între profesorul-lector și studenții săi. Aveam impresia că slujește la catedră ca la Sf. Altar. Și asemenea momente nu se pot uita niciodată. Ele te cheamă în timpul de atunci, te reînviorează, devin amintiri de sărbătoare, flori ale recunoștinței.

Urmărind, dincolo de catedră și preocupările literare ale studenților, iată că în ziua de vineri 2 iunie 1939, când s-a făcut descărcarea comitetului Societății de lectură „Andrei Saguna”, ni s-a adresat tuturor studenților în prag de absolvire a celor patru ani de Teologie, ca un adevărat părinte: — „Vă vreau să fiți preoți mari, plini de dragoste pentru Hristos și pentru de-aproapele. Plini de răvnă întru cele bune și să aveți cât mai puternic sentimentul răspunderii.

— Bucuria noastră va fi nespus de mare și mulțumirea, când aflând de rodul ce-l veți aduce în ogorul Bisericii, vom constata că truda nu ne-a fost degeaba în această școală”.

Și a sosit și ultima oră de cursuri, expunându-ne tema Judecării din urmă, în cuvinte puține concentrând învățăturii mari...

— De Judecată se leagă și sfârșitul lumii, o catastrofă universală, care nu va distruge lumea, ci o va reorganiza, făcând-o teren potrivit pentru împărăția lui Dumnezeu” etc.

În ziua de 7 iunie 1939, la o ultimă întâlnire cu studenții, reputatul profesor dogmatist și ilustru gânditor, de-o probitate profesională pretimpurie, cel care a fost până de curând P. C. Prot. stavrofor, prof. universitar și academician Dr. Dr. h.c. Dumitru Stăniloae, vis-à-vis de profunzimea dogmatică a studiului predat și nu mai puțin de vastitatea ideilor, după doi ani de prelegeri susținute, un coleg mai hazliu, întreabă zâmbind: — „Părinte rector, acum știm tot?” Și profesorul, cu sobrietatea cere-l caracteriza și care nu l-a părăsit niciodată și cu o competență promptă, răspunde pentru colegul și pentru noi toți:

— „Atâta cât știți, ne ajunge ca să ne mulțumim!”

Așa a rămas în amintirile unui fost student, omul, profesorul și marele teolog Dumitru Stăniloae, poliglot și enciclopedist, de-o înaltă ținută morală și intelectuală, dublată de-o smerenie pe măsură. Un mare preot și cu multă iubire față de semenii și față de Dumnezeu.

Ceea ce-i datorăm, pentru tot ce ne-a dat, este ca toți foștii studenți să fim așa cum ne-a dorit, ca oameni deplin realizați.

Toate generațiile de studenți care au avut fericirea să-l aibă ca mentor aici la Sibiu și apoi la București, ca și toți cei care i-au citit operele, care, prin vastitatea, profunzimea și varietatea lor au atins un palmares rar întâlnit, îl datorează de o neștearsă recunoștință.

De aceea, rugăm pe Părintele ceresc, Izvorul înțelepciunii, să-l facă parte de răsplata Sa cea dreaptă și să-l odihnească cu sfinții.

Veacul al III-lea al erei creștine a rămas în istorie prin valul de persecuții sângeroase declanșate de cezarii romani împotriva celor care, vădit sau în ascuns, profesau o altă credință religioasă decât cea oficială, politeistă care era impusă prin lege, dar mai ales împotriva creștinilor, cărora li se imputa o serie de așa-zise fărâdelegi, cum ar fi antropofagia, uzurparea puterii imperiale romane, etc. Toate aceste acuze, fără a avea un temel în realitate, nu erau decât simple pretexte în baza cărora cezarii romani au declanșat sângeroasele persecuții, prin care se urmărea exterminarea celor vizati, ajungându-se la torturi, chinuri și pedepse, de o cruzime rar întâlnită.

Sf. Dimitrie s-a născut în acest întunecat veac al III-lea dominat de intoleranță religioasă, în orașul Tesalonic (Salonicul din Grecia de astăzi) într-o distinsă familie de aristocrați. Învăță și se cultiva la cele mai înalte instituții de învățământ ale Greciei de atunci, fără a reuși însă să-și afle liniștea sufletească. Momentul de răscruce al vieții sale îl constituie întâlnirea cu sublima învățătură a lui Iisus. Sufletul cu alese însușiri, cultivat la școala

Sfântul Mare Mc. DIMITRIE

virtuților antice, se regăsește în noua învățătură, devenind un fervent adept al lui Iisus. Impresionați de generozitatea și frumusețea caracterului său, mulți dintre cei care îi erau apropiați se convertesc la noua credință.

După moartea tatălui său, este numit succesor al acestuia în funcția de guvernator al orașului Tesalonic de către împăratul Maximilian. Felul înțelept în care a știut să chivernisească treburile obștii pe care o conducea, blândețea și smerenia, i-au atras dragostea și respectul supușilor săi. Numai că toate aceste lucruri nu puteau să rămână mult timp nesancționate de puterea de stat, care nu agreea nici creștinismul, și nici pe adepții săi. Oamenii răi îl demască cezarul Maximilian, rămas în istorie pentru răutatea și cruzimea sa, care îl avertizează să se lepede de noua credință și să aducă ofrande zeităților romane, ceea ce Sf. Dimitrie refuză cu demnitate, preferând mai bine pierderea funcției, și chiar renunțarea la toate bunurile sale. „Eu cred adevărului, și de Hristos nu mă leped pentru

Mc. DIMITRIE

toate măririle lumii”, va răspunde el încercărilor de corupere din partea autorităților.

Statornicia sa în credință nu face decât să întărească și să stărească și mai mult mânia cezaruului, care îl va destitui din funcția de guvernator, îi va confiscava averea și îl va arunca în temniță, unde va sfârși prin moarte martirică, fiind străpuns de sulițele soldaților romani în ziua de 26 octombrie a anului 269. Corpul său a fost îngropat cu pioșenie de câțiva dintre prietenii săi, iar mai târziu, în vremuri prielnice creștinismului, pe mormântul său s-a înălțat o frumoasă biserică, unde i se păstrează moaștele care aveau darul minunat de a izvorâ mir ce vindeca bolnavii.

Sf. Mare Mucenic Dimitrie se bucură de mare și aleasă cinstire din partea creștinilor români, dovadă fiind frecvența destul de mare a numelui său la neamul nostru. Prin exemplul său de statornicie în credință, prin jertfa vieții sale, el a devenit prieten al Marelui cereșc. „Dumnezeu l-a pus la încercare și l-a găsit vred-

nic de El” (Inv. Sol. 2, 5). Chipul Sf. Dimitrie a răzbatut peste noianul veacurilor prin frumusețea caracterului său, rămânând ca o pildă vie, vrednică de urmat pentru țaria dragostei sale în Hristos, precum și prin curajul și fermitatea cu care a știut să înfrunte autoritatea civilă, acceptând mai bine suferința și jertfa decât renunțarea la credința sa. „Fericit este bărbatul care rabdă ispita, căci lămurit făcându-se, va lua cununa vieții, pe care a făgăduit-o Dumnezeu celor ce îl iubesc pe El” (Iac. 1, 12).

Curajul cu care a știut să-și apere credința întărește în sufletele creștinilor noștri convingerea în adevărul credinței lor. Destituit din funcție, umilit, în temniță, schingiuit și apoi ucis mișelește, Sf. Dimitrie a știut să rămână consecvent cu sine însuși și fidel propriilor sale convingeri interioare, acceptând mai bine moartea martirică decât despărțirea de Hristos. „Căci sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpâniiile... nu vor putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Iisus Hristos Domnul nostru” (Rom. 8, 38—39).

Pr. N. Stoia

O întrupare a speranței

Există unorii stări de lucruri excepționale, care fără a putea fi putândeni numite minuni, reprezintă o culme, întotdeauna prea scurtă, a fericirii.

Pentru mine o astfel de numită minune s-a produs într-o duminică de aprilie, pe toată Europa insorită, în care mi-am reîntâlnit bunicul. A existat o anume schimbare în istorie care a permis reîntâlnirea. A existat iarăși o primă reîntâlnire, cu un an înainte. Doar că această primă reîntâlnire nu avea voie de a se numi desăvârșită pentru că se petrecea pe meleaguri îndepărtate.

Acum, a doua oară, după ani și ani, ne revedem în acea mică locuință bucureșteană, pe care nimeni n-a putut să mi-o fure din amintire. Minune s-a numit și să mă regăsesc în brațele bunicii mele, clipă privilegiată, visată în fără de număr nopți și zile și, Dumnezeu mare își mulțumesc, acum îndeplinită.

I-am regăsit pe amândoi doar puțin-puțin schimbați, într-o seninătate a conștiinței împacate, a mândriei în sfiala creștină, pentru o viață trăită drept. Această, pentru mine minune, m-a îndemnat să scriu câteva rânduri pentru acest frumos și meritat moment aniversar ce se pregătește în luna noiembrie.

Cine se așteaptă să găsească aici o însemnare asupra teologiei părintelui Dumitru este rugat a trece repede peste aceste pagini, pentru că ceea ce vreau este doar o încercare de a împărtăși cu toți cei ce vor să asculte, o părțică din sufletul meu, plecat departe undeva, într-un alt loc de lume, dar și rămas aici, alături de ei. Tot așa, cum și o parte din sufletul lor s-a desprins pentru a mă însoți și ajuta acolo, departe.

Au fost alte împrejurări istorice, grele și nedemne, care au făcut să îmi văd bunicul numai când aveam vreo patru ani și de aceea să pot să am mereu în ochi această întâlnire. Nu e mai puțin adevărat că și pentru el era prima dată când mă vedea. Eu însă dețineam privilegiul de a fi văzut poze ale lui. Era în poze un bărbat încă tânăr, un preot frumos, cu acea privire care a rămas și astăzi. Mi se spunea atunci că este plecat în delegație și, puteți fi siguri, nu eram singurul care doream să se întoarcă din acea blestemată delegație, cuvânt pe care nu-l înțelegeam deloc, nici la propriu, dar din fericire, mai ales la figurat. Evident, când l-am văzut, exista o deosebire între fotografie și original. Dar copilăria are darul de a nu pune mare preț pe asemenea amănunte. El era bunicul și gata. Noutatea intervenită în viața mea a constituit o senzație pe care am trăit-o așa cum se merită. În zilele care au urmat îmi urmăream bunicul peste tot. Până la marginea curții din Calea Moșilor. Îl așteptam la întoarcere. Se întorse un fel de liniște în casă.

Dacă ar fi să mă gândesc la ceea ce m-a impresionat cel mai mult la el va trebui imediat să scriu cuvântul dăruenie. Era un om dărz. Acesta este cuvântul care i se potrivește. Nu știu cum „dăruenie” se poate traduce în altă limbă. Dar nici nu trebuie a încerca să știu. Lui i s-au tradus cărți și conferințe, gânduri i-au fost transpuse în viață, în fața unui microfon, dar nimeni n-ar putea să-i compare sufletul cu cel al unui străin. Altfel spus, dăruenia lui este cea a unui român. Forța lui, am înțeles aceasta și acum, din nou, se trăgea din mândria lui, din rădăcinile sale ardeleni. În plus, se întâlnea la el dăruenia unui creștin.

Să scriu că el a fost un om credincios ar fi dureros de banal. Pentru că la el respirația, cel mai mic gest, era făcut în credință. Există oameni credincioși, dar cred că există și alții a căror simplă prezență în lumea asta este un act de trăire în Domnul. Printre acești fericii, eu îl situez și pe el. Tot așa, cum în această categorie îl regăseșc pe părintele Sofian și nu în ultimul rând pe bunica mea. Dăruenia unui creștin nu este încrâncenare, nu este fanatism, nu e în nici un fel primejdioasă, doar nesuportabilă pentru cei cu inima rea. Căci ei iau slăbiciunea altora ca o victorie a lor iar dăruenia liniștită ca un prag de neajuns, care, din această cauză, trebuie să sfârșim. Sunt mulți, pentru secunde puternici, tot timpul răniți, de aceea etern periculoși. Însă doar prin ei poți să vezi bunătatea celorlalți.

Amintirile cu bunicul meu sunt atât de multe și încărcate de lumină încât îmi știu sufletul plin pentru o viață întreagă. Ne-am înțeles, ne-am împrietenit pe măsură ce eu înțelegeam ce înseamnă prietenia. Am citit cărți împreună și am fost în vacanțe alături. A fost pentru mine portul la care te întorci după furtună, apa limpede pe care după ce o bei știi că poți să lupți mai departe. Nu întotdeauna am fost de aceeași părere și el nu a fost mereu de acord cu hotărârile mele. Chiar și în asemenea momente mai simțeam în armonie și siguranță. Era frumos și bine. Românii au norocul de a se putea concepe și accepta în cadrul familiei. Acel sentiment de a da și de a primi, considerat ca cel mai banal gest al vieții. Din înmănușchiera de suflute fiecare iese mai puternic. Sau, de ce nu, mai dărz. I-am fost eu lui un ajutor, o povară, sau poate amândouă? În sinea lui el știe răspunsul. Ne putem fi unii alături doar povară? Nu poate fi adevărat! Așa cum fiecare își dorește și în același timp își urăște singurătatea, tot așa, fiecare îi acceptă pe ceilalți ce-i sunt în jur. Dorințele lor te fac pe tine puternic, te îmbogățesc sufletește purtând povara celor-

(Continuare în pag. a 6-a) Dumitru Horia Ionescu

Sfântul DIMITRIE BASARABOV — 27 octombrie

După ce în 26 octombrie am serbat pe Sfântul Mare Mucenic Dimitrie izvorătorul de Mir, în 27 octombrie al fiecărui an toată suflarea românească își îndreaptă inimile și gândurile întru pomemirea altui luceafăr de lumină purtător, ce strălucește pe cerul Ortodoxiei noastre: Sf. Dimitrie Basarabov, ale cărui sfinte moaște se păstrează, în mare cinste și cu multă evlavie, în catedrala patriarhală din București.

Pe lângă sfinții români știuți și trecuți în calendar sau cei neștiuți de noi, dar știuți de Bunul Dumnezeu, care în ascuns le va răsplăti pentru păstrarea dreptei credințe, Biserica Ortodoxă Română are în cuprinsul ei în mare cinste și moaștele unor sfinți neromâni, care prin diferite întâmplări și împrejurări a ajuns să împrăștie parfum binemerositor și să tămăduiască multe neputințe în mijlocul poporului nostru dreptcredincios. Dintre aceștia amintim pe Sf. Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava, Sf. Parascheva de la Iași, Sf. Mc. Filoteia

de la Argeș, Sf. Grigore Decapolițul de la Bistrița olteană, Sf. Mc. Pantelimon de la catedrala arhiepiscopală din Galați și Sf. Dimitrie Basarabov de la București.

Numele de Basarabov și l-a imprumutat de la satul din sudul Dunării unde el a văzut lumina zilei din părinți binecinstitori de Dumnezeu. După ce mai întâi învăță frica de Dumnezeu în casa părintească, din fragedă tinerețe se retrage la o mănăstire unde îmbracă schima monahală și se distinge ca un mare nevoitor prin rugăciuni și priveghere îndelungată, post, asprimea vieții, smerenie, lacrimi, nevoițe. Simțindu-și sfârșitul se pregătește pentru plecarea din lumea aceasta, se retrage la loc ascuns și neștiut de nimeni, își încredințează sufletul în mâinile Părintelui Cereșc, căruia i-a slujit și i s-a închinat în toate zilele vieții sale.

În chip minunat, Dumnezeu îi descoperă sfintele moaște, ce împrăștiau balsam binemerositor, care sunt aduse și așezate în biserică din Basarabov în care el

primise Sf. Botez, fiind pentru credincioșii acelei localități și cei veniți din alte părți, adevărat izvor de tămăduiri și împliniri.

Între anii 1769 și 1774, în timpul războiului ruso-turc, Basarabovul fiind ocupat de ruși, satul în plin front, iar biserica satului închisă pentru o vreme, la cererea mitropolitului T. R. Grigorie, în anul 1773 generalul Petru Salticov le dăruiește Țării Românești, fiind aduse și primite cu mare evlavie și prețuire, ca pe un mărgăritar de mare preț.

Astfel, de peste 200 ani sfintele sale moaște se păstrează cu toată evlavie în biserică lui C. Brâncoveanu de pe dealul Patriarhiei, fiind pentru credincioșii bucureșteni, pentru cei din țară și străinii veniți să ne viziteze și care îngenunchiază în fața raclii, adevărat izvor de sănătate și împlinire a multor dorințe curate. În urcusul spinos spre locașurile cerești, noi nu suntem singuri. Sf. Dimitrie este alături de noi. Ceilalți sfinți se roagă împreună cu

noi. Maica Sfântă e totdeauna lângă noi. Mântuitorul Hristos nu ne-a părăsit pentru că El nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să vină la cunoștința adevărului. Aceasta să facem: să-L căutăm pe Dumnezeu cu inimă curată, să cerem ajutorul Sf. Mc. Dimitrie în rugăciunile noastre; să-i cinstim și să-i sărutăm precum se cuvine celor aleși de Dumnezeu, Icoana și Sf. sale moaște; să-l rugăm să ducă rugăciunile noastre înaintea Părintelui Cereșc; să intervină pentru noi la mila Sa cea dumnezeiască și să-i strigăm unele ca acestea:

Bucură-te, că trupul tău ne-ai lăsat nouă;
Bucură-te, că întâmpinând moaștele tale, sălțăm cu duhul;
Bucură-te, că surutându-le, luăm binecuvântare;
Bucură-te, că atingându-le, ne umplem de sfințenie;
Bucură-te, că apropiindu-ne de dănele, de boli ne tămăduim;
Bucură-te, că închinându-ne lor, de primejdie ne izbăvim;
Bucură-te, făcătorule de minuni, Sfinte Părinte Dimitrie.

Protos. Ștefan Gușă

Filonul religios în literatura contemporană

Câteva elemente inedite

Unul dintre semnele democrației în care trăim îl constituie exprimarea sentimentelor religioase de astăzi dar și reliefarea ei în scrierile deceniilor trecute. Dacă atunci atitudinea aceasta putea atrage etichetări dintre cele mai negative și chiar excluderea din societate, în ultimii ani ea a preocupat — cu folos — pe mulți critici și istorici literari. Am numi pe următori: Corneliu Leu, I. Andru, Silvestru Boatcă, George Șovu, Corina Vlad Diaconescu.

În cele ce urmează vom reliefa contactul cu mediul religios și geneza operelor câtorva scriitori nu îndeajuns de cunoscuți astăzi.

Astfel, urmând o ordine cronologică, vom spune că foarte controversatul poet Nicolae Labiș iubea cu pasiune poezia populară. De aici — o importantă latură a activității sale, concretizată în investigații folclorice. Povestirea *Loștriuța* își dovedește o astfel de origine... o dată cu pretextul călătoriei pe pământ a lui Dumnezeu însoțit de Sfântul Petru, prozatorul creștinez tot acolo rugăciunile ortodoxe de la culcare, obiceiul ofierii Ștefaniei la fântână, felurile sărbători „și un prieten călugăr, Cleopa, cu care mă-nțelegeam”. Se mai amintesc „niște vorbe, tot ale lui Cleopa”. Cu el, personajul fictiv a făcut ascultare la păzitul oilor și sub a lui oblaudire a dus viața un număr de ani la mănăstire.

Personajul principal citat este cunoscutul stareț și teolog, Părintele Cleopa, care trăiește și astăzi la Sihăstria.

De numele lui se leagă și geneza unui roman însemnat. Este vorba de *Trei ceasuri în iad* al lui Leonida Plămădeală. Autorul a devenit în urmă mitropolit al Ardealului. În tinerețe însă, I. P. S. Sa a petrecut anii de ascultare ca frate la Mănăstirea Sihăstria, aflată în deceniile noastre sub semnul înțelepciunii amintitului stareț. Romanul acesta reproduce în întregime visul care dă titlul lucrării, ajuns aici din ceasurile de taină ale convorbirilor duhovnicești dintre cei doi călugări.

Oricum biografia Părintelui Cleopa îl amintește și anume la capitolul înțelepciunii sale omilefice (cf. Diac. Gheorghe Băbuț, *Pelerinul român*, Oradea, 1990, p. 83). El trebuie că definea istorioara din volumul *Vămile văzduhului*, tipărit la Mănăstirea Neamtu, în 1936.

În ultimii ani, o carte care s-a impus de la prima ei ediție este *Jurnalul Fericirii*, de N. STEINHARDT, călugărit sub numele de Monahul Nicolae. Este interesant de constatat că și aici Părintele Cleopa apare cu numele lui adevărat. Cercurile creștine din București găsesc cu cale să cheme printre membrii lor pe renumitul stareț și ascet. Era în primii ani ai stăpânirii comuniste. Ele îi ascultau cu nesățu-cuvinte în cadrul bisericilor Schitul Macilor. Tot în 1970, câțiva participanți ai grupului vizitează Sihăstria și pe îndrumătorul ei duhovnicesc. „Ne oprește cu bucurie — își amintește scriitorul — mai bine de trei ceasuri la el, a rămas același vorbitor fluent. Ne învăță despre ispite și distincția ce trebuie făcută între ispitele din stânga și cele din dreapta”.

Alt ierarh ardelean cu un însemnat rol în dezvoltarea literaturii religioase contemporane este I. P. S. Arhiepiscop al Clujului, fostul arhimandrit BARTOLOMEU ANANIA. S-a format ca scriitor în preajma clasicilor noștri: Tudor Arghezi, Gala Galaction, Vasile Voiculescu. Este semnificativ că prefața — mărturisire de la volumul *Mjorița* (1966), prin care el își arată descinderea literară din autorul *Cuvintelor potrivite*, nu a mai fost voce să apară la ediția a doua. Se știe de asemenea că monahul scriitor a evoluat tainic în cadrul Rugului aprins, un cerc de spiritualitate ortodoxă de la Mănăstirea Antim. Pentru cele XVI volume de teatru, de eseuri, de poezie a fost ales totuși membru al Uniunii scriitorilor, obținând în 1982 și un premiu pentru dramaturgie.

Ca memorialist a schițat portretul moral și literar al mai multor reprezentanți ai condeului românesc, considerați odinioară „mistici”, în volumul *Rotunda plopii aprinși* (1983).

Nestematele valori stilistice ale cârților liturgice ortodoxe se îmbină armonios cu cele ale folclorului nostru în *File de acatist* în 1981. Figura Sfântului Mucenic Ioan Valahul se înalță aici pe aripile

sublime ale lirismului religios, redând dimensiunile unei personalități jertfelnice a veacului al XVII-lea răsăritean.

O dată cu volumele amintite, prozatorul ne-a obișnuit cu numeroase pagini viu așteptate de Teologie și de ficțiune folclorică, publicate în mai multe periodice bisericești.

Înaintea acestui scriitor poate că ar fi trebuit amintit numele lui A. Sever, autorul romanului *În atara legii*, Iași, 1976. Pseudonimul acoperă personalitatea I. P. S. Mitropolit Dr. Nestor Vornicescu de la Craiova. Pentru multe alte cercetări de literatură străromână și de istorie bisericească, I. P. S. Sa a fost ales membru de onoare al Academiei noastre și de asemenea membru titular al Academiei din Chișinău.

Dintre acestea ne mărginim să cităm doar *Aethicus Hystrius*, Craiova, 1986. Aici se cercetează activitatea filosofului străromân păgân de la Histria dobrogeană (sec. IV—V). El a lăsat o *Cosmografie* și a inventat un alfabet nestudiat până acum.

Pentru un anumit public, figura scriitorului PETRU REZUȘ, care a împlinit de curând 80 de ani, este cunoscută doar sub acest aspect. Puțini știu că în realitate el este cleric și profesor onorar, după o activitate strălucită la mai multe facultăți de Teologie. În cadrul acestora s-a ocupat îndeosebi cu Dogmatica, apoi cu Apologetica și cu Istoria religiilor.

Este demn de remarcat că sentimentele și cunoștințele sale de Aghiografie și în general de Teologie se regăsesc în gingășia și în fabulația înălțătoare a atator volume de literatură pentru copii și de culegeri folclorice pe care le-a publicat. De asemenea, cunoștințele de Istorie bisericească, de Estetică ș.a. l-au ajutat să elaboreze exegeze fundamentale pentru biografia nemitizată a lui Ion Creangă și aceea a lui Mihai Eminescu.

Va fi sarcina viitorilor cercetători să stabilească în ce măsură și la ce înălțime a fost dusă de către pr. Petru Rezuș descendența lui literară din conrații clerici înaintași.

Nu mai puțin interesante vor fi concluziile asupra înrudirii crezului lui estetic cu premisele teoreticilor George Călinescu și Tudor Vianu.

Ultimul volum al poetului propune într-un vers învăluit și elegiac întrebări asupra rostului pe pământ și în cer al vieții unui creștin credincios. Din *Spre Târmuri* (1989) se vede că turnul făpturii văzute a autorului stă să se năruie.

Caracteristica aceasta îl înrudește pe creator cu alt poet religios de astăzi. Ne gândim anume la *George Alexe*, care a publicat la Washington, în 1991, un remarcabil volum de versuri, *Târmul dinspre cer*. Doar imaginea universului copilăriei în Bărăgan, nostalgic evocată de cel din urmă aflat peste Ocean, îi deosebește pe cei doi creatori. În restul, contemplarea ortodoxă a divinității și în general tristețea condiției umane menite învălurii ineluctabile a morții, îi apropie foarte mult.

Am adunat în rândurile de mai sus câteva date despre creatorii religioși ai scrisului românesc din vremea mai nouă. Numele acestea sunt ale unor personalități literare adevărate, dar și ale unor mari teologi. După decenii de ocultare încăpățanată și vinovată, ele se cuvine să fie cunoscute și de generația românească de astăzi.

Pr. Dr. Gheorghe Drăgulin

DIN SF. SCRIPTURĂ:

— Fiii mei, să nu iubim numai cu cuvântul, ci cu fapta și cu adevărul. (I Ioan 3, 18)

— Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând ei faptele voastre cele bune să preamărească pe Tatăl vostru care este în ceruri. (Matei 5, 16)

„Unde ești, bine ești.”

Sunt cuvintele Mântuitorului Hristos spuse lui Ava Iacov, dintr-o mănăstire din Răsărit, spre a-l încredința pe acesta că Biserica cea adevărată este Biserica Ortodoxă din care făcea parte și nu erezia nestoriană care a tulburat Biserica în secolul al V-lea, și spre care a fost ademenit și acest călugăr.

Lupta între Biserica Ortodoxă și erezia nestoriană s-a extins și în mănăstiri. Astfel, în mănăstirea în care trăia cuviosul Iacov erau două biserici: una aparținea călugărilor ortodocși și alta aparținea călugărilor nestoriani, numiți și dezbinăți.

Între călugării ortodocși și călugării nestoriani erau discuții aprinse despre cele două firi ale lui Hristos.

Cuviosul Iacov, fiind un călugăr smerit, era iubit și de călugării ortodocși și de călugării nestoriani, care se sileau să-l atragă de partea lor. Călugării ortodocși îi ziceau: „Vezi, Ava Iacove, să nu te amăgească cei dezbinăți și să te tragă la împărțirea lor. Asemenea încă și dezbinății îi ziceau: Să știi, Ava Iacove, că dacă cu cei ce cred în două firi te împărțășezi, îți pierzi sufletul tău”.

Cuviosul Iacov, fiind într-o situație critică, s-a gândit la rugăciunea mai intensă către Dumnezeu și la un post de patruzeci de zile neîntrerupt, ca Dumnezeu să-i arate adevărul. Pentru îndeplinirea acestui scop, el s-a retras în secret în afară de mănăstire și acolo într-o chilie și liniște desăvârșită și neștiut de nimeni a petrecut viața în rugăciune intensă și post aspru de patruzeci de zile.

„După ce au trecut patruzeci de zile a văzut un copil, că a intrat la dansul, vesel și i-a zis lui: Ava Iacove ce faci aici? Și îndată luminându-se și luând putere din vederea lui, i-a zis: Stăpâne, tu cunoști ce am! Aceia îmi zic: Nu

lăsa Biserica; și ceilalți îmi zic: Te înșală cei ce cred două firi. Și eu nedumerindu-mă și neștiind ce voui face, am venit la lucrul acesta. Îi răspunde lui Domnul: *Unde ești, bine ești.* Și îndată cuviosul s-a aflat înaintea ușilor sfintei Biserici a pravoslavniciilor”.

Copilul Care s-a arătat cuviosului Iacov, după rugăciunea și postul săvârșit, a fost Mântuitorul Hristos. Cuvintele spuse de Hristos către cuviosul Iacov „Unde ești, bine ești” l-au întărit pe acesta în credința că Biserica Ortodoxă este Biserica cea adevărată.

În urma vedeniei avute și a cuvintelor auzite Cuviosul Iacov s-a întărit cu duhul și s-a alăturat celorlalți călugări în lupta contra ereziei nestoriene.

Cuvintele Mântuitorului Hristos „Unde ești, bine ești” adresate cuviosului Iacov sunt valabile și astăzi. Ele ne privesc și pe noi căci „Unde suntem, bine suntem”, adică în Biserica Ortodoxă, care este Biserica bunilor și străbunilor noștri, și în care ne vom dobândi mântuirea. Precum cuviosul acela din vechime, tot așa și noi să ne rugăm lui Dumnezeu, să ne întărească în credința cea dreaptă și să ne ajute a ne împotrivi tuturor rățăcirilor spre care suntem ispițiți din toate părțile. Să nu uităm de cuvintele cu caracter profetic adresate de Sf. Apostol Pavel ucenicului său Timotei cum că vor veni vremuri când unii „nu vor mai suferi învățătura sănătoasă, ci — dornici să-și desfășeze auzul — își vor căuta învățători după poftele lor și își vor întoarce auzul de la adevăr și se vor abate către basme” (II Tim. 4, 3—4). Să fim treji întru toate și să rămânem statornici în credința ortodoxă, împlinind poruncile lui Dumnezeu, spre a putea spera astfel că ne vom mântui și ne vom bucura de fericirea veșnică.

[Protos. Ipolit Ciubotaru]

Convorbire între I.P.S. ANTONIE al Ardealului și Mgr. ELEUTERIO FORTINO, subsecretar al Consiliului Pontifical pentru Unitatea creștinilor și secretar al părții catolice în Dialogul oficial ortodoxo-catolic

I. P. S. ANTONIE: 1. Ce reacții s-au înregistrat la Roma în legătură cu documentul de la Balamand?

Mgr. FORTINO: Așa cum s-a prevăzut, la sfârșitul embargoului (15 iulie 1993), textul a fost publicat la Roma atât în franceză, cât și în engleză. În zilele următoare, revista religioasă din Bologna „Il Regno Documenti” a publicat traducerea italiană a acestuia.

Sanctitatea Sa, Ioan Paul al II-lea, primind delegația Patriarhiei Ecumenice, de sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel (29 iunie 1993), în discursul adresat delegației, a afirmat că odată cu documentul de la Balamand, „o etapă nouă a început în dialogul catolic-ortodox (L'Observatore Romano, 30 iunie 1993, p. 8). În același discurs, Papa a spus: „Rezultatele reuniunii de la Balamand ar trebui să ajute toate Bisericile locale ortodoxe și toate Bisericile locale catolice, latine și orientale, care trăiesc în aceeași zonă, să se angajeze mai mult în dialogul carității și să instaureze sau să urmărească rezultatele colaborării”.

I. P. S. ANTONIE: 2. Ce consecințe va avea, pentru Bisericile Unite, declarația de la Balamand, adică declarația că uniunea nu este nici metodă, nici model de unitate?

Mgr. FORTINO: Documentul de la Balamand afirmă că „ceea ce s-a numit uniunea nu mai poate fi acceptat, nici ca metodă de urmat, nici ca model al unității căutate de Bisericile noastre. (n. 12). Această afirmație este capitală pentru indicarea metodei care se folosește în cercetarea modernă a unității depline; și este important, pentru modelul de unitate, că se caută împreună, prin intermediul dialogului. Pentru catolicii orientali, ca și pentru toți cei care s-au angajat în dialog, catolici și ortodocși, această afirmație are o valoare metodologică și de perspectivă.

Cercetarea unității între catolici și ortodocși a ales de fapt ca metodă dialogul între Biserică Catolică și toate Bisericile Ortodoxe împreună și nu cu forța, de oriunde ar proveni, de a determina ca grupuri sau persoane individuale să treacă de la o Biserică la alta. Ba, mai mult încă, Documentul pregător al dialogului, stabilit de comun acord între catolici și ortodocși (1978), a indicat ca scop al dialogului „deplina comuniune”, adăugând această perspectivă: „Această comuniune, fondată pe unitatea de credință, păstrând linia experienței și a tradițiilor comune Bisericilor vechi, va găsi expresia în celebrarea Sfintei Euharistii”. Tocmai acest nou model îl caută împreună catolicii și ortodocșii în dialog, discuția asupra modelului unității fiind deschisă. Nu se propune un model preconstituit. Dialogul este deschis asupra acestui punct. Dialogul va trebui să stabilească elementele esențiale ale modelului unității, care se caută, evident, pe baza Sfintei Scripturi și pe linia experienței și tradițiilor vechi, ceea ce comportă: credința apostolică, hotărârile sinoadelor ecumenice, experiența istorică a primului mileniu trăit în comun și situația actuală a celor două Biserici.

I. P. S. ANTONIE: 3. Credeți că Bisericile unite cu Roma vor ajuta să se deblocheze dialogul ortodoxo-catolic blocat din cauza uniunii?

Mgr. FORTINO: Documentul de la Balamand situează nașterea Bisericilor orientale catolice în contextul istoric al „tentativelor pentru restabilirea unității” (n. 7—9). Unitatea, așadar, se găsește în orizontul istoric al acestor Biserici, cu toate experiențele de aversune și de

amărăciune. Și chiar cu experiența dureroasă a despărțirii de respectivele Biserici-mame din care au provenit.

Documentul de la Balamand afirmă: „Trebuie deci, ca Bisericile să fie integrate, atât ca nivel local, cât și ca nivel universal, dialogului dragostei în respect mutual și înțelegerea reciprocă regăsită, și ca ele să intre în dialog teologic cu toate implicațiile practice” (n. 16).

Dacă până acum aceasta nu s-a întâmplat pe deplin, cu siguranță nu este din vina catolicilor orientali. Când s-a început dialogul teologic, două din aceste Biserici, între care cea mai mare Biserică ortodoxă catolică, cea din Ucraina, nu putea să aibă existență legală în țară. Dvs. cunoașteți bine obiecția făcută împotriva prezenței catolicilor orientali în Comisia mixtă de dialog, chiar de la prima sesiune (1980). Și aceasta nu este decât un simbol al unei poziții. În schimb, noua orientare, asumată în documentul comun de la Balamand, sunt sigur că va favoriza dialogul chiar din partea catolicilor orientali, care vor fi astfel în majoritate cointeresați.

O considerație realistă, totuși, trebuie să facă să subliniem că sunt demne de respect ritmurile psihologice de maturizare de ambele părți.

I. P. S. ANTONIE: 4. Roma, Vaticanul, Sanctitatea Sa Papa ar putea interveni direct pentru a face, cât le stă în putință, să ajute să deblocheze situația?

Mgr. FORTINO: Deja, în 1991, Sanctitatea Sa, Ioan Paul al II-lea a scris o scrisoare specială episcopilor continentului european, asupra relațiilor dintre catolici și ortodocși (31 mai), chiar cu această temă, solicitând o atitudine pozitivă, atât în confruntările dialogului teologic, cât și în relațiile frățești în locurile unde trăiesc împreună catolici și ortodocși. Această perspectivă este confirmată foarte adesea în intervențiile Sfântului Părinte. Este suficient să se urmărească discursurile sale.

Desigur, autoritățile competente vor continua să dea indicații și orientări în favoarea dialogului, rămânând mereu, cum zice, „pe măsura puterilor lor”, adică respectând prerogativele Bisericilor locale pentru problemele de competență specifică lor, conform Sfintelor Canoane ale Bisericilor.

I. P. S. ANTONIE: 5. Credeți că Roma va sălăsi Bisericile unite să înceteze ocuparea violentă a bisericilor, procesele în tribunale și intervențiile la autoritățile civile?

Mgr. FORTINO: Documentul Comisiei Pontificale „Pro Russia”, care, din partea catolică, se aplică tuturor țărilor din Europa Centrală și Orientală (2 iunie 1992), a făcut-o în mod explicit. Violența fizică, psihologică sau morală, de orice parte ar proveni, este contrară spiritului creștin. Statul pe care îl dă însuși Sfântul Apostol Pavel, care, cum ne amintesc documentul de la Balamand, „recomandă creștinilor să rezolve între ei neînțelegerile, prin intermediul unui dialog frățesc, evitând astfel să apeleze la intervenția autorităților civile în soluționarea practică a problemelor”, este mai mult ca oricând potrivit și de urmat. Pentru că, de fapt, este posibil să se evite aceste recurgeri la tribunalele civile urmând ca problemele să se rezolve prin dialog. În felul acesta ele s-ar rezolva definitiv. Altfel, contenciosul va continua. Și dacă nu se rezolvă în acord reciproc, va continua să persiste în mod latent, și vor reapare în alte momente și sub alte forme.

(Convorbirea a fost înregistrată și copiată la 7 oct. 1993, la Viena).

MESAJ

Către

Consiliul local al orașului Avrig, Comisia pentru cultură, învățământ și sănătate, și către toți credincioșii Avrigului.

Adunați astăzi în jurul locașului de veci al lui Gheorghe Lazăr, simbol al culturii și al învățământului românesc, în curtea străvechii biserică din Avrigul natal, ne amintim cu venerație și recunoștință de acest apostol al renașterii noastre naționale, tocmai atunci când țara avea cea mai mare nevoie de un astfel de om.

De 170 de ani, românii de pe cuprinsul întregii noastre patrii vin cu respect aici unde își doarme somnul de veci după o viață rodnică dar zbrucumată „Ierichitul arhidiacon și doctor în teologie și legi” Gheorghe Lazăr, cum îl numea Ion Heliade Rădulescu.

Amintindu-ne iară și iară, ca într-o ectenie lină de numele lui, rememorându-i faptele de merit în slujba școlii românești, a patriei și a Bisericii, ne facem o datorie sfântă către el și către toți aceia care înaintea noastră au slujit cu devotament și zel apostolic nobilele idealuri culturale și naționale ale neamului nostru.

Născut în urmă cu mai bine de 211 ani dintr-o vrednică familie de români din această localitate scăldată de apele Oltului, tânărul Gheorghe Lazăr și-a desăvârșit pregătirea intelectuală urmând cursurile școlii primare și ale liceului piarist din Cluj și Sibiu, încununându-le apoi cu strălucite studii de filosofie, drept și teologie la Cluj și Viena.

Reintors în țară își începe activitatea ca profesor la „Școala de preoție” din Sibiu, azi Facultatea de Teologie, iar după câteva peregrinări trece munții la frații din Țara Românească, unde va desfășura arhicunoscuta-i lucrare de redevotește națională. Reușește să deschidă la 1818 în București prima școală superioară în limba română, în chiliile vestitei mănăstiri „Sf. Sava”, devenind astfel ca adevărat „ctitor al școlii superioare românești”.

Prin tot ceea ce a făcut pentru cultura noastră națională, Gheorghe Lazăr a intrat în legendă și în panteonul eroilor și al ctitorilor de patrie, de limbă și cultură românească. El a redat școlii demnității și mândria națională, fiind aprins de pasiune sfântă față de limba română, „limba vechilor Cazanii”, învățându-i pe toți ucenicii săi „să cunoască vocea patriei”, cum spunea C. Poenaru.

Gheorghe Lazăr a fost un „om simbol”. Un om dăruit de pământul Transilvaniei care a născut mulți asemenea oameni și care au strălucit fie la ei acasă, fie peste Carpații ambelor țări românești, peste tot propovăduind unitatea de limbă și de neam și sfințenia libertății și independenței cărora ei, mai mult decât oricare alții, le-au simțit lipsa aproape două milenii.

Să ne reamintim încă o dată astăzi, la împlinirea a 170 de ani de la moarte, de Gheorghe Lazăr al nostru, al celor de aici și al tuturor românilor căci prin faptele lui de glorie și-a pus pecetea pe vremea sa, pe veacul său și pe vecii vecilor culturii românești.

Bunul Dumnezeu să-l odihnească cu aleșii Săi și veșnică să-i fie pomenirea.

Duminică
24 octombrie 1993

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului,
Crișanei și Maramureșului

DIONISIE ROMANO — un episcop cărturar

— La 120 de ani de la moartea sa, 1806—1873 —

Lângă catedrala din Buzău, o cruce modestă străjuiește mormântul episcopului cărturar Dionisie Romano, „academician de onoare” al Academiei Române — cum îl numește I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

Născut la 26 iulie 1806 în Sălișteța Sibiului, care a dat neamului nostru mari cărturari cu dragoste de neam și lege, Dumitru — numit în monahism Dionisie — era al doilea copil al lui Ionaș și Mariana Roman, nume pe care el îl va schimba în Romano.

Mama lui, rămasă văduvă de tânără, își dedică viața educației creștinești a copiilor și se retrage cu Dumitru, care avea 14 ani, la mănăstirea Agapia, apoi îl încredințează stărețului Ilarie de la mănăstirea Neamț, un mare iubitor de cultură. Acesta intuiește că Dumitru este un suflet distins, cu răvnă de carte și cele sfinte; de aceea îl pregătește pentru monahism. În 1823 îl călăgărește și-l hirotonoșește ca diacon, cu numele de Dionisie. Zi și noapte, Dionisie se ruga, citea și studia. Se bucură mult aflând de școala de la Sf. Sava și a plecat la București, fără voia superiorilor, cu dorul de-a cunoaște lucruri mari. Aici Mitropolitul Grigorie îl cere cartea canonică pe care n-o are și-l obligă să se întoarcă la Neamț. Dar cu ajutorul episcopului de Huși, Sofronie Miclescu, reușește să intre ca tipograf în București, și este fericit că putea urma școala de la Sf. Sava, să-și lărgească orizontul cunoștințelor. Profesorii îl apreciază excepțional, în frunte cu Eufrosin Poteca, profesorul de filozofie.

În 1828 încearcă o mare durere, căci școala se închide din cauza ocupației rusești a Principatelor și el se refugiază la Argeș, la episcopul Ilarion. Acesta avea o bogată bibliotecă de cărți românești și străine, slave, grecești și franțuzești, pe care zi și noapte le citea cu răvnă și zel, până în 1832 când școala se re deschide. Avea 26 de ani și el era acum pregătit pentru catedră. De aceea în martie 1832 este numit „profesor național” la Buzău și este fericit să se dedice Bisericii și școlii. Dar are greutăți mari: autoritățile refuză să-i dea câteva camere de clasă, iar oamenii incult și retrograzi nu prețuiesc importanța școlii românești. Ori cu încredere în Dumnezeu și în puterile sale, stăruie și reușește să ridice în 11 ani două localuri de școală, din salariul său și din venitul de pe manualele sale tipărite. Secretul succesului îl spune el însuși, zicând: „Simteam dragostea către neamul meu și plăcerea de a lucra spre luminarea nevinovatei tinerimi” (cf. Prof. M. Păcurariu, Repere Sibiene, vol. III, 1982, p. 226). Din această îndoită pasiune — pentru neam și tineret — izvorăște răvnă să tipărească pentru școală — în multe ediții — Abecedare, catehisme, Aritmetici, Geografie etc. și alte multe traduceri pentru tineret.

Ca profesor-educator, Dionisie a fost un pedagog strălucit, spirit destoinic și iscusit, cu larg orizont progresist și umanitar, cu metode moderne de educație. A scos din școala bătaia, a introdus carnetul de corepondență cu părinții, supravegherea elevilor și a înființat o bibliotecă a orașului pentru cei maturi.

Paralel cu această activitate didactică, Dionisie este director al tipografiei eparhiale și profesor la „școala de grămătică” a Episcopiei care pregătea preoții pentru țară. Aici, împreună cu Gavril Munteanu, alt profesor transilvănean la Buzău — ajuns mai târziu directorul gimnaziului din Brașov apoi academician — publică Vestitorul bisericesc, prima toată religioasă săptămânală care, vreme de doi ani, a prezentat cititorilor probleme și adevăruri de credință creștină.

După 11 ani de activitate rodnică la Buzău, în 1843, învățatul profesor Dionisie — pentru prestigiul său — este chemat profesor și director al Seminarului teologic din București. Așa este ridicat la rangul de arhimandrit, ca o binemeritată răsplătă a muncii sale devotate obștii naționale. În 1848, la parte cu toată ființa sa la revoluția din Principate și tipărește pentru „nația sa”, „cuvintele unui credincios — ale lui Lamennais — închinată „poporului român”, de „un român” (cf. Mircea Păcurariu, ibid., p. 227). Revoluția fiind înăbușită, Dionisie este închis la Văcărești — apoi exilat la Brașov, vine la Sibiu și cunoaște pe viitorul episcop Andrei Șaguna. În 1849 se întoarce în Țara Românească, la Mănăstirea Băbeni — Râmniceul-Sărat și îl aflăm apoi stăreț la Mănăstirea Sadova în Oltenia, în 1851, unde deschide o școală pentru călugări — și copiii săraci din jur.

Între anii 1850—1853 este la București și scoate o nouă gazetă „Eho eclesiastic”, cu un supliment Bibliotecă religioasă-morală, în care

au apărut broșuri originale, altele prelucrate și traduse de el. A tradus Confesiunile Fer. Augustin, Geniul Creștinismului de Chateaubriand ș.a.

În 1855 pentru merite excepționale câștigate prin muncă perseverentă, Dionisie Romano este numit locțiitor de stăreț la Mănăstirea Neamț, contra voinței Mitropolitului Sofronie Miclescu. Aici înființează o școală primară, un gimnaziu la Tg. Neamț și un seminar cu trei profesori pentru pregătirea preoților. Gândul său temerar era să facă un ciclu școlar de 16 ani, începând cu școala primară, gimnaziu, seminar și facultate de teologie. Dar a renunțat. A refăcut tipografia mănăstirii, a reorganizat biblioteca ei, sala de lectură și a cumpărat cărți pe seama ei; a adus profesor de agronomie și un botanist să facă fermă agricolă model, pomicolă și horticolă, pentru ridicarea poporului etc.

Apreciindu-i roadele marii sale strădanii, domnitorul Gr. Al. Ghica i-a adus calde mulțumiri. Dar activitatea sa de aici a încetat odată cu căderea lui Ghica, căci caimacanul Teodor Balș l-a înlăturat din stăreție (cf. G. Cocora, rev. B.O.R. Nr. 3—4/1956, p. 331).

Anul 1859, cu frământările unirii îl află la Iași, luptând cu bucurie pentru alegerea lui Al. I. Cuza, pe care l-a sprijinit în toate reformele lui. Ca patriot luminat, la una din zilele de 24 ianuarie, el a spus: „În mâna noastră stă, ca lăsând patimile și urile care ne desunesec (dezbină, n.n.) să ne unim împrejurul tronului Mariei Sale, cu cuget curat și cu inimă de patrioți și atunci, numai atunci, nația va merge înainte, prosperitatea va înflori, noi vom fi fericiți și bunul domnitor va ajunge ținta dorințelor sale” (cf. Păcurariu, ibid., p. 229).

În iunie 1859 este numit locțiitor de episcop al Buzăului, dar din cauza multor pedicii, abia în anul 1865 este numit episcop titular și păstoroare aici până la moartea sa neașteptată, în 1873.

Având aici și acum condițiile obiective de stabilitate, luminatului vladică Dionisie i se deschide un vast câmp de activitate cultural-pastorală, închinată ridicării poporului prin cultură, Biserică, școală și mănăstiri. Ca și Marele Șaguna, cu care era contemporan, Episcopul Dionisie se îndreaptă spre Seminar și-l ridică la un înalt nivel de pregătire. Introduce obiecte noi de studii teologice și limba franceză facultativă. Prin școli, a făcut din mănăstiri, pepiniere de virtuți pentru credincioșii Bisericii. La schiturile Dălhăuși și Nifon înființează școli frecventate de peste 100 călugări și copii de țărani din jur; iar la schiturile Rotești și Costești (R. Sărat) înființează școli cu internat pentru călugărițele și fetele sărace și orfane din jur, care primeau gratuit hrană, haine și cărți de școală. Profesoare erau aici călugărițe distinte.

În 1867, propune la Ministerul Instrucțiunii să se înființeze câte o școală la fiecare mănăstire pentru copiii din satele vecine (cf. Cocora, Gl. Bis., 3—4/1970, p. 348—362).

Ca mare iubitor de carte și cultură, vladica Dionisie a reorganizat tipografia eparhială, în care a tipărit cu litere latine multe cărți bisericești, teologice, didactice și o Bibliotecă a tinerilor începători. Parte din publicații erau lucrări personale ca, Aduanare de cuvinte la diferite ocazii (1868) și Principii generale de înțelepciune și datorii tinerilor (1870). Acestea cuprindeau articole religioase-morale apărute înainte în gazeta Vestitorul bisericesc. Mai târziu aceste articole au fost retipărite, la 110 ani de la nașterea sa, de către admiratorul și conștăenatul său profesorul cărturar Onisifer Ghibu, sub titlul: „Vrei să fii înțelept?”, București 1916, volum de peste 200 pag., care înnoiește și înnoiește înimă cititorului, îl luminează și ridică la cer, îl face înțelept și fericit. L-am citit și noi în tinerete și azi.

Biografia nemuritorului vladică Dionisie sunt unanimitate de acord să spună că a fost un bun patriot, spirit progresist și umanitar. Inima sa caldă era gata pentru orice ajutor și binefacere, oriunde și ori când era nevoie. Pentru fondul zidirii catedralei din Sibiu a dăruit 60 de galbeni, la fel pentru școala „normală” din Făgăraș, schitul Prodrom de la Athos ș.a. A sprijinit material pe oamenii de cultură de pe tot cuprinsul Daciei Felix și pe tinerii devotați studiiului.

Ca bun român și cărturar distins a dăruit Academiei Române 73 cărți vechi din sec. 16—18, de mare valoare documentară, care constituie primul fond al bibliotecii acestei mărețe instituții de cultură. Drept pretuire pentru acest act generos, Academia Română l-a ales primul său membru de onoare. După moartea sa, marea sa bibliotecă, având 150 de manuscrise românești, slavone, grecești și turcești, cu 7000 de volume în diferite limbi și conținut variat: filozofie, teologie, științific etc., a donat-o tot Academiei Române și azi servesc ca izvoare documentare pentru cercetători, filologi-istorici, folcloriști etc. (cf. M. Păcurariu, ibid., p. 232 și G. Cocora, Gl. Bis. nr. 8—9/1956, p. 483—486).

O întruhipare a speranței

(Urmare din pag. a 5-a)

lăți și, paradoxal, propriul tău drum este cel care întâi și întâi se înseninează.

M-a frământat adesea o întrebare și anume aceea de a-l concepe pe bunicul meu într-o altă postură decât cea de preot și teolog. Ar fi putut el exista făcând altceva, într-un alt domeniu de activitate? Cu atât mai mult cu cât sub comuniști, știm cu toții, era un exercițiu de voință și curaj, de a te arăta și trăi creștin. Cred că în cazul lui, am voie să spun, Dumnezeu a vrut ca el să fie teolog. Eu unul nu mi-l pot imagina altfel. Era un om fascinat de posibilitatea dialogului cu Forța divină. Era cel care își asuma această șansă, a dialogului. El a înțeles esența vieții, calea către ceea ce singur cu adevărat este esențial. Cei puternici sufletește caută un asemenea drum. Aceștia sunt cei iubiți de Domnul. Ei, cei despărțiți de mediocru, cu norocul de a nu tânji după comoditatea banală, iubesc a trăi aspru, în ascuțimea cugetului și împlinesc atâta cât un muritor de rând nu o poate face pentru împăcarea lumii cu Dumnezeu.

Pentru bunicul meu a fi creștin a însemnat a rosti primele cuvinte dintr-o frază adresată Domnului, iar fiecare cuvânt sopțit mai departe însemna a fi cu încă un pas mai departe de forța întunericului. El era printre acei puțini sortiți dintr-un bun început să apuce în viață o asemenea cale, trăgându-ne pe noi toți ceilalți după ei.

Când eram încă copil nu-mi puteam imagina că ar putea exista ceva care să ne despartă vreedată. A fost însă să fie așa, fără ca vreunul din noi să fie vinovat pentru aceasta. Aparent, drumurile noastre s-au despărțit. Nimeni nu a putut însă în suflet să ne despartă pe unul de celălalt, în prostia lor, au fost destui care au încercat. Știu că pentru el și pentru bunica mea această despărțire a fost și rămâne o încercare grea, o cumpănă, o întorsătură a destinului. Același sentiment este trăit și de noi aici. Mai știu de asemenea că ar fi putut fi și altfel. Mult mai rău, dar poate și mult mai bine. Așa a rânduit Dumnezeu. Cei mai mulți se bucură să te vadă la necaz. Mai sunt unii care desi se bucură totuși nu o arată. Iar cei mai puțini sunt aceia care se întristează odată și alături de tine.

Doar victoria celor mai mulți a fost efemeră, cu ajutorul lui Dumnezeu, fără vreo consecință. Nici unul din ei nu ne-a putut despărți pentru că aceasta este șansa, norocul nostru: a fi împreună în suflet, pentru veșnicie, în amintiri, ca și în ceea ce va urma. Aceasta este bucuria celui ce crede, a celui ce se știe pentru eternitate dincolo de ceea ce este pământesc, mereu legat de cei ce-ți sunt scumpi.

Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru că este așa și îi mulțumesc bunicului că m-a învățat că este așa. El mi-a arătat de unde vine lumina și către cine se îndreaptă speranța și asta într-un timp când cei ce erau mai mari zilei se străduiau să ne arunce pe noi toți în noroi și deznădejde.

Freiburg, 1993.

Aceasta este, succint, opera nemuritoare a cărturarului vladică Dionisie Romano care, ca și înaintașul său Gheorghe Lazăr, trece Carpații și se dăruiește, ca un apostol, Bisericii strămoșești, binelui neamului românesc și idealurilor sale de progres cultural, creștin, social și umanitar.

Pe drept cuvânt, Nicolae Iorga spune că el a fost „un simbol al unității culturale românești”, un harnic trezitor de cultură”.

Crucea sfântă care-i străjuiește mormântul său, poartă peste veacuri rugăciunea rostită de el înainte de moarte: „Doamne, nu pedepsi România după păcatele tinerilor ei!” (cf. O. Ghibu, ibid., p. VIII). Este rugăciunea unui păstor cu înaltă conștiință a responsabilității în fața lui Dumnezeu pentru turma pe care a păstorit-o cu dragoste și dub de jertfă pentru fericirea ei veșnică.

La 120 de ani de la moartea sa, întâmplat în același an cu Marele Șaguna — ne plecăm cu smerenie în fața operei sale ziditoare de valori veșnice și — aducându-i un pios omagiu de recunoștință — rugăm pe bunul Dumnezeu să dăruiască Bisericii și poporului nostru încă mulți alți păstori ca Dionisie Romano, iar noi să-i urmăm pilda vieții.

Pr prof. Dr. Simion Radu

Minuat este Dumnezeu întru sfinții săi

La chemarea plină de însuflețire și evlavie a psalmistului „Lăudați-L pe Domnul întru Sfinții Săi” (Ps. 150, 1), Biserica creștină răspunde prin diferite acte de cult prin care cinstește pe aceia care închinându-și viața lui Hristos au dobândit cununa sfințeniei și au devenit bine plăcuți și casnici ai lui Dumnezeu (Efeseni 2, 19).

În viața de credință și har a Bisericii, canonizarea solemnă a unui sfânt are o semnificație deosebită, la ea participând cler și credincioși, uniți în același cuget și simțire creștină ce a însuflețit Biserica lui Hristos de aproape două milenii și o va însufleți până la sfârșitul veacurilor.

Prin trecerea în rândul sfinților a aleșilor și bineplăcuților lui Dumnezeu, Biserica împlinește îndemnul Sf. Pavel care spune: „aduceți-vă aminte de mai mari voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu, priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința” (Evrei 13, 7).

Urmând acest îndemn, credincioșii cinstesc împreună pe toți sfinții Bisericii celei Una, Sfință și sobornicească și împreună cu aceștia și pe sfinții plămădiți de evlavie neamului nostru românesc între care se numără martiri, mărturisitori și mari trăitori întru Hristos din rândurile credincioșilor, cuviosilor, preoților, ierarhilor aleși de Dumnezeu, care au strălucit și au primit în ceruri cununa de slavă. Anul ce a trecut a înscris în calendarul Bisericii noastre noi nume de sfinți, între aceștia înscrisându-se și doi preoți din Mărginimea Sibiului care au suferit pentru credința strămoșească, pr. Moise Măcinic din Sibiel și pr. Ioan din Gales.

Duminică 17 octombrie a.c., a avut loc la Sibiel, generalizarea oficială a cultului Sf. Moise Măcinic, preot al satului care pentru statornicia sa în credința ortodoxă a fost înmormântat vreme de 23 de ani în închisoarea din Kufstein-Tirol, unde și-a sfârșit viața în chip mucenicesc.

Sf. Liturghie arhierescă a fost oficiată de către I.P.S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, înconjurat de un ales sobor de preoți și diaconi în biserica monument istoric cu hramul „Sf. Treime”. După otpustul Sf. Liturghii, P.C. Pr. Zosim Oancea parohul bisericii a salutat în cuvinte pline de însuflețire prezența I.P.S. Mitropolit Antonie în mijlocul credincioșilor din Sibiel cu ocazia acestei zile însemnate pentru toți credincioșii acestei străvechi așezări mărginimii. În continuare P.C. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, decanul Facultății de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, a făcut o amplă incursiune în viața bisericească a credincioșilor ortodocși din Mărginimea Sibiului, accentuând asupra statorniciei în credință, și a atașamentului față de „legea strămoșească” a clerului și a credincioșilor de pe aceste locuri.

P.C. Sa a prezentat pe scurt viața Sf. Moise Măcinic și lupta lui cu un oștaș neînfricat al lui Hristos pentru apărarea credinței ortodoxe împotriva actelor de dezbănare religioasă și națională a românilor din Transilvania, apoi a dat citire Tomosului Sinodal cu privire la canonizarea Sf. Moise Măcinic și Sf. Ioan din Gales.

După rugăciunea de binecuvântare a icoanei Sf. Moise Măcinic și Sf. Ioan din Gales, executată de dl. pictor I. Căzila din Sibiu, în timp ce corul intona troparul sfinților întreg soborul slujitor s-a închinat icoanei sfinților. A urmat apoi un bogat cuvânt de învățătură al I.P.S. Mitropolit Antonie, care și-a exprimat bucuria de a putea fi prezent în mijlocul oștei din Sibiel, și de a putea împlini hotărârea Sf. Sinod privind la generalizarea cultului Sf. Moise Măcinic.

„Prin viața sa preotească de dăruire totală lui Hristos și Bisericii Sale, ca și prin suferințele îndurate timp de 23 de ani în temnița din Kufstein, pentru apărarea dreptei credințe — preotul Sf. Moise Măcinic a devenit împreună cu Sf. Ioan din Gales, o pilă vie de credință și mărturisire ortodoxă și de jertfelnicie pentru Hristos — a arătat I.P.S. Sa.

Să fiți mândri, s-a adresat I.P.S. Sa credincioșilor din Sibiel, că iată din mijlocul Dv. s-a ridicat un sfânt mărturisitor al credinței care împreună cu ceilalți sfinți mărturisitori se roagă lui Hristos pentru Biserica și Țara noastră. Să ținem mereu aprinsă candela credinței strămoșești și a spiritualității românești pentru a ne lumina calea spre mântuire nouă și urmașilor noștri.”

Familia Nicula Ioan, din Sibiel, cea care a donat icoana praznicală, a oferit o agapă creștinească în foisorul Muzeului de icoane pe sticlă din Sibiel.

Poporul duhovnicesc al generalizării cultului Sf. Moise Măcinic s-a încheiat în atmosfera sărbătorească a bucuriei sufletești, a participărilor, înaltul chiriarh împărtășind tuturor celor prezenți arhieresci binecuvântări.

Minuat este Dumnezeu întru Sfinții săi.

Arhid. Visarion Bălță

Pr. dr. Ioan CHIOARU,

Biserica din Maierii Sibiului

SIBIU, 1993, 83 pag.

Cu titlul de mai sus, venerabilul preot Ioan Chioaru și-a luat responsabilitatea de-a publica — în 1993 — monografia bisericii din Maierii Sibiului. Cartea este rodul unei munci asidue dar și un moment comemorativ, căci biserica din strada Lungă (Maierii) a împlinit 200 de ani de existență, iar distinsul slujitor 80 de ani și o jumătate și ceva de secol de activitate. Părintele Chioaru nu este un nume nou în publicistica bisericească. A scris în „Telegraful Român”, în „Revista Teologică” și „Mitropolia Ardealului”, în „Țara”, „Gazeta Sibiului”, în „Duh și Adevăr”, din Timișoara, a publicat cartea intitulată: „Comunismul, negația lui Dumnezeu și a omului”.

În această lucrare pe care o semnalăm, părintele Chioaru aduce în actualitate, pe bază de izvoare, chipuri de ierarhi, de preoți și de oameni reprezentativi care au fost în legătură cu parohia Maierii, tratează evenimente istorice cu urmări triste pentru românii ardeleni și nu mai puțin pentru cei din acea parohie. Dă, apoi, aspectul economic, cultural, social al cartierului Maierii, starea religioasă-morală a maierienilor și alte evenimente legate de istoria bisericii din orașul de jos al Sibiului. A consultat o bibliografie selectă și a făcut întrebunțare de tradiția locală, pentru a realiza un important capitol din zbuciumata istorie a Sibiului. Tipărită în condiții grafice selecte, cartea rămâne un prețios îndemn și model și pentru alții. În arhivele parohiilor se găsește mult material istoric, care trebuie valorificat. Imi stăruie în gând o măsură adoptată de poetul Octavian Goga pe când era ministru, aceea de a fi trimis tuturor preoților câte un chestionar, cu indicația de-a strânge materialul necesar unor monografii ale satelor. Sunt sigur că acest material se găsește și că ar trebui valorificat, într-un fel sau altul. Metoda de lucru a părintelui Chioaru, spiritul critic și claritatea exprimării sporesc foarte mult valoarea lucrării, pe care o recomandăm spre lectură, dar și ca model pentru alți slujitori ai altarului, spre a întreprinde și ei o asemenea monografie.

Pr. prof. Nicolae Neaga

ÎN ATENȚIA CITITORILOR TELEGRAFULUI ROMÂN

Informăm pe stimații cititori ai Telegrafului Român că, din motivele cunoscute, începând cu 1 ianuarie 1994 costul unui abonament anual la această publicație este de 1000 lei, iar pentru 6 luni 500 lei.

Abonații noștri și alți doritori să primească ziarul Telegraful Român sunt rugați să trimită costul abonamentului pentru 1994 până în 20 decembrie 1993, prin mandat poștal sau prin virament, cont nr. 45.10.4.09.2. B.C., filiala Sibiu, informându-ne de trimiterea banilor și specificând adresa exactă.

Mulțumim călduros pentru dragostea pe care mulți cititori și-o exprimă față de cel mai vechi ziar cu apariție neîntreruptă din Țara noastră, Telegraful Român.

REDAȚIA și AD-ȚIA

Un nume ilustru de învățat și problema începuturilor culturii române

Se împlinesc doi ani de la apariția unei cărți unice în cultura română și universală, cel puțin după titlu. Este vorba de lucrarea P.C. pr. Dr. GHEORGHE I. DRĂGULIN, *Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagit cu Ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul)*. Cercetare ortodoxă a unei controversate probleme de istorie a culturii bizantine și a celei străromâne, Editura Mitropolia Olteniei, 1991, 342 p.

Volumul aduce în prim plan coordonate ale culturii și civilizației europene, la care românii și-au adus contribuția din primele veacuri. Importanța celor două personalități ilustrate, de necontestat, a făcut ca ele să fie adjuocate de-a lungul timpului de numeroase popoare europene și asiatice. De aceea ni se pare binevenită cercetarea aprofundată și argumentată a amintitului exeget și istoric de astăzi.

Cartea expune mai întâi situația de ansamblu a creștinătății dezbinată a veacului al VI-lea. Treptat, ea sintetizează date despre universul epocii și problemele specifice: paapi contemporani, împăratul Justinian, Theodoric al goților, filosofii Proclu, Boetiu și Ioan, Filopon, situația politică de la Roma, religiile de misterii, Călugării învățați daco-romani din Imperiul Bizantin ș.a.

Se conchide astfel, în 22 de argumente, asupra identității celor doi teologi amintiți în titlu. Cel dintâi — în realitate o ficțiune literară, după cât se pare — constituia mândria culturilor medievale. De aceea, ca origine etnică, el a fost revendicat de-a lungul istoriei de greci, de egipteni, de armeni, de sirieni, de georgieni, de francezi ș.a.

După concluziile argumentate ale noului studiu, el este străromân.

Dionisie Smeritul (Exiguul), în schimb, este o personalitate istorică remarcabilă. Născut în Tomis, el își desăvârșește cultura în Bizanț, unde se pare că a fost profesor. Solicitat de trimisul pontifical la Constantinopol, el a activat apoi la Roma sub zece paapi în calitate de învățat funcționar superior.

De numele lui a rămas legată, îndeosebi, faima calculării Erei creștine, cu începere de la nașterea lui Iisus Hristos.

A murit pe la anul 555, încercat de smerită glorie, cu renumele de prioritate românească în astronomie, în dreptul canonic, în Teologie, în filosofie ș.a.

Iată, așadar, două nume de faimă europeană: Dascălul misticii creștine, revendicat de către toate marile nații culte medievale și Părintele Erei creștine. Pe acestea Biserica Ortodoxă Română va trebui să le adjuce pe seama sa în exclusivitate. Autorul amintitei cărți crede puternic în evidența argumentelor invocate pentru susținerea tezei sale, adunate în peste douăzeci de ani. Dar chiar dacă identitatea propusă a celor două nume ilustrate ar continua să rămână sub tăcere sau nu s-ar valida, pentru cultura noastră tot se pun în mod stringent mai multe probleme.

Dintre acestea, două sunt de ordin general: importanța Călugărilor „sciti” în largul creștinătății din Răsărit și din Apus este mult mai mare decât se cunoaște până acum. Ca urmare *Istoria literaturii române* va trebui să adauge și un capitol străromân al ei. Toate culturile romanice pornesc de la tradiția romano-creștină premergătoare. Înaintea primelor texte literare, în adevăratul sens al cuvântului se fac referiri la apariția scrisului și la istoria culturii respective. „Literatura italiană” — afirmă Nina Façon — nu este numai literatura în limba italiană, ea include atât literatura dialectală cât și bogata producție în limba latină a unora dintre marii ei scriitori.”

În al doilea rând vor trebui să se ia în discuție prioritățile românești semnalate. Între ele un loc de frunte se cuvine *astronomiei*. Cunoscătorii specializați dau ca apariție autohtonă notabilă numele unui observator astronomic la Oradea în veacul al XV-lea și tot de pe atunci pe acela al Egumenului Silvan de la Putna.

Față de aceste referințe târzii, cu mult mai multă îndreptățire poate fi atribuit titlul de prim astronom român lui Dionisie Smeritul. El are o impresionantă *Liber de Paschate*. Oricum cunoștințele sale de calendaristică (bazate pe date despre eclipse, despre Lună plină, despre epact, despre Pasca evreească etc.) au împăcat cele două părți ale creștinătății, la consultația oficială din anul 526 și anume în tradiția Sinodului I Ecumenic.

Meritul de calendarolog trebuie unit cu prioritatea sa în *dreptul canonic*. Sunt autori apusei care afirmă că tomanul de la curtea pontificală este chiar întemeietorul acestei specialități în peisajul bisericesc latin. Bineînțeles că faima de mai sus este urmarea realizării primei colecții a decretelor papale, o dată cu mai multe ediții — critice și în text paralel greco-latin — a canoanelor ecumenice și locale.

Mai înainte de acestea poate că ar fi trebuit evocată activitatea sa de profesor, probabil la Bizanț și sigur la *Academia Monahală de la Vivarium* (Calabria). Aici a predat dialectica în mod strălucit, alături de multilateralul Casiodor. *Istoria filosofiei române* va trebui să-i acorde un capitol. Până mai ieri perioada ei medievală era rezervată miturilor și legendelor cosmo-antropogonice ale folclorului. Înainte de ele ni se pare a fi mai potrivită analiza strădaniilor lui Dionisie Smeritul. Dialectica pe care a propus-o monahilor din Italia era disciplina cuprinsă în „trivium”-ul scolastic, obligatoriu în învățământul apusean.

După concluziile aceluiași cercetător român, un curs dezvoltat, care este posibil să fi aparținut învățatului nostru, se cuprinde în așa-numitele *Dialoguri ale lui Pseudo-Chesarie*, scrieri în grecește, disputate din punctul de vedere al autorului lor, până la exegeza recentă.

Nu stăruim asupra celei de a patra priorități enumerate, *Teologia*. Este o intervenție decisivă, în sensul clarificării dogmei hristologice de la Sinodul Ecumenic de la Calcedon (451). De atunci și până în vremea învățatului, teologi, patriarhi, împărați, sinoade chiar au oscilat între ortodoxie și monofizism — spre bifurcarea treptată a creștinătății însăși.

În lumina atâtor întrebări și evocări, analizarea problemelor pe care le propune amintita carte ni se pare de o importanță cu atât mai mare. Neglijarea sau trecerea ei sub tăcere lipsește trecutul poporului nostru de aportul cultural european al unei personalități ilustrate.

Pr. Dr. Dionisie Bărganu

Sfințirea bisericii „Cuvioasa Paraschiva” din Sibiu — C.F.R. — Triaj

Alături de alte parohii înființate după Revoluția română din decembrie 1989 în municipiul Sibiu a fost și parohia Sibiu-CFR-Triaj, la care a fost numit C. pr. V. Ghișoiu, care a lucrat peste 14 ani la Centrul mitropolitan din Sibiu.

În numai un an de zile, credincioșii din această parohie în frunte cu preotul lor, ajutați și de alți fii ai Bisericii noastre din Sibiu, au ridicat din lemn și cărămidă o bisericuță spațioasă, frumos amenajată în interior, căreia i-au dat hramul „Sf. Cuv. Paraschiva” și care a fost sfințită chiar în ziua praznicului, 14 octombrie 1993, de către I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

Atât la slujba de sfințire, cât și la Sf. Liturghie arhierescă care a urmat, răspunsurile au fost date de un cor restrâns al studenților teologi și obștea credincioșilor, care au umplut până la refuz biserica.

La momentul convenit din cadrul Sf. Liturghii, tânărul teolog Călin Gh. Sămărghitan a fost hirotonit întru diacon.

După Sf. Liturghie, au vorbit: P.C. cons. Gh. Papuc și C. pr. paroh V. Ghișoiu, după care cuvânt de învățătură a rostit I.P.S. Mitropolit Antonie, care, după ce a felicitat pe preot și credincioși pentru biserica ridicată într-un timp atât de scurt, a zăbovit cu deosebire asupra vieții Sf. Paraschiva, tălcuind totodată și Evanghelia zilei.

Pentru strădaniile depuse, C. pr. V. Ghișoiu a fost distins și hirotonit întru „iconom”, acte speciale de apreciere înmănându-se totodată credincioșilor: Oprița Gheorghe, epitrop, Istrate Pompiliu, epitrop, Ispas Ioan, Comitetului parohial în frunte cu doamnele Munteanu, Moraru și Ispas și Consiliului parohial.

La agapa care a urmat, au luat cuvântul: P.C. pr. S. Filimon, ca fost preot al cartierului Sibiu-CFR-Triaj, dl. epitrop P. Istrate, C. pr. pens. I. Mihu, iar în încheiere I.P.S. Mitropolit Antonie.

Un deschizător de drum în pedagogia românească — ZAHARIA BOIU

1834—1903

Între reprezentanții de seamă ai vieții bisericești, culturale și naționale a românilor transilvăneni, loc de frunte ocupă și preotul profesor Zaharia Boiu, de la moartea căruia se împlinesc 90 de ani.

S-a născut în Sighișoara la 1 martie 1834. Terminând liceul sășesc din acest oraș, funcționează un an învățător în Săcele, lângă Brașov. Apreciind râvna și destoinicia acestui tânăr, Mitropolitul Andrei Șaguna îl determină să se înscrie la Seminarul din Sibiu, după absolvirea căruia, doi ani, funcționează ca profesor la această școală, fiind trimis apoi la Lipsca, unde își desăvârșește pregătirea pedagogică. Întors în țară, în 1861 e numit profesor definitiv la seminar. Cei 12 ani de profesoriat reprezintă cea mai fecundă și strălucită perioadă a vieții sale. În 1863 aduce paroh al bisericii din Sibiu Cetate, mai târziu protopop și asesor (consilier) arhiepiscopesc. Moare la 6 noiembrie 1903.

Viața și activitatea lui Zaharia Boiu a fost o adevărată combustie spirituală. S-a afirmat pe multiple și rodnice planuri de activitate.

Ca preot a fost bun biserican, neîntrecut slujitor al altarului și distins orator bisericesc. Pentru această calitate, contemporanii l-au supranumit „Gură de aur”. Pe lângă predicile rostite de pe amvon, a tipărit două culegeri de predici: „Cuvântări funebre și memoriale” Sibiu 1889 și „Semințe din agrul lui Hristos” în trei volume, Sibiu 1898.

Remarcabilă și vastă a fost activitatea sa de profesor. A rămas cunoscut ca o personalitate prestigioasă a școlii românești din Transilvania. Manualele școlare, întocmite și redactate de el, au ajuns la mai multe ediții și au pătruns în toate casele românești, fiind adevărate surse de lumină ce au ținut trează conștiința națională a poporului nostru de-a lungul vremurilor întunecate. Literatura didactică românească începe cu bucoavnele, continuă cu abecedarele și cu cărțile de cetire, despre care M. Eminescu spunea că au nevoie „de îngrijire națională ca și textul Bibliei”.³ După întoarcerea sa de la Lipsca, Zaharia Boiu tipărește primul abecedar românesc din Transilvania cu litere latine, Sibiu, 1862. Pe lângă bucăți de cetire, abecedarul cuprinde rugăciuni, învățătură creștină și poezii didactice. La sfârșitul abecedarului anexează o lucrare cu totul nouă, o metodă didactică.

În acest abecedarul Zaharia Boiu a împărtășit teoriile moderne ale pedagogiei și literaturii didactice. În dauna memorizării mecanice, el susține primatul intuiției, metoda care îmbină prezentarea teoretică a problemelor cu observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. O operă de pionierat în domeniul pedagogiei românești a fost Cartea de cetire, partea I, Sibiu 1865, a II-a în 1867, ajunsă la a noua ediție, fiind considerată de o mare valoare pedagogică. Seria scrierilor dedicate școlii este continuată în 1868, când tipărește Elemente de istorie, Elemente de geografie și Elemente de istoria naturii și fizică, lucrări cu un incontestabil caracter științific. Tot pentru uzul școlilor elementare române a tipărit și Catehismul Mic al Bisericii Ortodoxe Orientale. Cărțile didactice ale lui Zaharia Boiu au rămas până astăzi realizări de seamă ale istoriografiei didactice românești și contribuții la constituirea unei pedagogii românești. Ca pedagog a fost animat de convingerea că un profesor trebuie să fie un educator al neamului și al epocii sale. Zaharia Boiu, într-adevăr, poate fi socotit pedagog național al contemporanilor săi.

El a fost și un reprezentant ales al *liricii* transilvănene, „poet din fire”, cum îl caracteriza un contemporan. Inclinațiile sale poetice se afirmă de timpuriu. La 19 ani publică poezia „Salutare la Telegraful Român”, în primul număr al acestei publicații. Redactorul Aaron Florjan a remarcat în Zaharia Boiu un „tânăr talent”, pe care-l îndrumă „să-și formeze inima după principiile esteticii”, dar „să nu uite a cultiva limba națională în care să-și răsuflă inspirațiile sale „poetice”.⁴ În 1862 și-a strâns versurile în volum. Versurile sale, cu profund ecou în epocă, nu i-au asigurat loc în istoria literaturii române: ele au avut un modest nivel artistic, punctul de vedere estetic nefiindu-i întotdeauna intrinsec.

Ziaristica a fost altă preocupare predilectă a lui Zaharia Boiu. Paralel cu profesoratul redactează Telegraful Român (1863—1886). A fost membru al „ASTREI” și primul ei secretar (1892—1895) și redactor al revistei „Transilvania”, în care a publicat poezii și numeroase articole cu caracter pedagogic, național și cultural cu pseudonimul Eugen Savin. Notăm aci: Despre elementul național în educație (1884), Cultura poporului nostru (1892) etc.

Zaharia Boiu a fost un înflăcărat *naționalist și patriot*. Talentul său oratoric l-a valorificat și în bogata sa acțiune național-patriotică. Cuvântul său inspirat, pătruns de patos național, a avut un ecou puternic în sufletele contemporanilor săi, trezind noi energii naționale. În lirica transilvăneană din acel timp abundă temele și ideile naționale, iar poezia se face „vehicul” acestor teme. A fost un mare cântăreț al independenței naționale.⁵ Cele 14 poezii eroice din 1877—78 i-au adus după moarte supranumele de „Alecsandri” al Transilvaniei.”

În activitatea lui multilaterală s-a cuprins și munca sa de excelent traductor. Cunoscând limba germană și latină, traduce în românește Nathan der Weise de Lessing și Confesiunile Fer. Augustin, iar în germană textul Memorandului, dus de fiul său Olimpiu comitetului memorandiștilor din Viena.

Zaharia Boiu a fost și un veritabil *demoii*, care și-a pus toate dăruirile sale în slujba poporului. A iubit poporul din care s-a născut, s-a identificat cu aspirațiile și năzuințele lui și a stat în slujba intereselor sale bisericești, culturale și naționale. Viața lui a avut drept trăsătură generală grija de a contribui, prin toate mijloacele, la ridicarea culturală a poporului ardelen în perioada lui de oprimare națională și socială.

Din cele de mai sus rezultă că Zaharia Boiu a fost o personalitate complexă, care a desfășurat o muncă spirituală pe toate coordonatele vieții. Activitatea sa bisericească, în general, cursurile documentate de la Seminar, poeziile și manualele școlare, studiile și traduceri sale, cât și activitatea sa național-patriotică, l-au îndreptățit să fie ales membru corespondent al Academiei Române.

Articolul de față reprezintă omagiul convenit acestui apostol al Bisericii și al neamului, cu loc nepieritor în panteonul transilvănean și galeria iluștrilor cărturari ai neamului românesc.

Prof. Ieremia B. Ghița

1 A. P. Bănuț, *Oameni de ispravă*, Sibiu, 1939, pg. 136—144; V. Nițu, Zaharia Boiu, în „Profiluri mureșene”, Tg. Mureș, 1971, pg. 202; Viorel Cucu, *Zaharia Boiu* în revista „Transilvania”, nr. 4, 1978, p. 50; C. Todeasa, *Zaharia Boiu*, în „Îndrumătorul bisericesc” pe 1978, pg. 189—193.

2 Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, 1975.

3 Mihai Eminescu, *Articole politice*, 1910, pg. 56.

4 Telegraful Român, 3 ianuarie 1853.

5 C. I. Dragu, *Un cântăreț al independenței: Zaharia Boiu*, în Telegraful Român, nr. 17—20/1978.

MULȚUMIRE

Din pornirea spre sistematizare și clasificare, Prea-Cucernicul Profesor Stăniloae a fost etichetat ca patron al Filocaliilor, cărturar al Sf. Biserici Ortodoxe și a fost mereu judecat după opera lui scrisă.

În ce ne privește, noi am beneficiat și de lumina pe care Stăniloae a purtat-o și o poartă între noi cu smerenie, de blândețea și gingășia cu care ne-a mângăiat când am adăstat în preajmă-l. O vizită la Stăniloae ne limpezeste și liniștește sufletele de o spondanie. Rămăs țărani Ardelean ca onestitate și prin opțiune, devenim intelectual prin lectură și strădanie, el este deasupra tuturor acestor înfățișări. Preot lipsit de ostentație, adăpostindu-se de orgoliu, printr-o pasivitate care îl exclude din agitația prozelitismului, și tocmai această mișcare inversă atrage mai mult, obligă mai mult, dobândește mai mult.

Nu cred că un omagiu s-ar putea fără menajarea că cel care merită toată recunoștința pentru marea lui operă, o merită și pentru restrânsa dar prețioasă și autentică zidire sufletească de care am beneficiat cei care am stat mai mult în preajma Stăniloae Sale.

Ioan Ladea

INFORMAȚII

— Intre 20—26 septembrie a.c., I.P.S. Sa Dr. Antonie Plămădeală Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului însoțit de Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu de la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, a participat la cel de-al 11-lea Congres Internațional al Societății de Drept al Bisericilor Orientale, care a avut loc la Mănăstirea Sf. Gabriel din Mödling-Austria. Tema generală a congresului a fost „Europa multiconfesională. Coexistența dintre Orient și Occident”. Au participat de asemenea reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe, Romano-Catolice și Protestante. I.P.S. Sa a prezentat un amplu referat privind realitățile confesionale din Transilvania.

— Luni, 27 septembrie a.c., I.P.S. Sa a făcut un popas la Centrul Eparhial Oradea, prilej cu care a vizitat și noul Așezământ monahal „Sf. Cruce” din apropierea Municipiului Oradea.

— În aceeași zi I.P.S. Sa a făcut o vizită frățească P.S. Episcop Andrei al Alba Iuliei.

— Joi, 30 septembrie a.c., I.P.S. Sa s-a întâlnit la Mănăstirea Brâncoveanu, Sămbăta de Sus, Jud. Brașov cu o delegație de ierarhi, clerici și profesori greci care au participat la lucrările celui de al VII-lea Congres al Teologilor bibliciști ortodocși desfășurat în perioada 25—28 septembrie la București.

— Vineri, 1 octombrie a.c., zi în care Biserica Ortodoxă prăznuiește „Acoperământul Maicii Domnului”, I.P.S. Sa a luat parte la Sf. Liturghie în capela amenajată în fosta casă a mitropolitului Nicolae Mladin din Sibiu, capela ce poartă hramul „Acoperământul Maicii Domnului”. După otustul Sf. Liturghii, I.P.S. Sa a oficiat slujba de binecuvântare a Capelei ce a fost împodobită recent cu o frumoasă pictură în frescă executată de pictorul Pavel Virgil. I.P.S. Sa a rostit apoi un bogat cuvânt legat de învățătura Bisericii despre Maica Domnului, Maica Bisericii și Maica noastră a tuturor.

— Intreg soborul slujitor s-a îndreptat apoi în procesiune spre noua biserică ce se construiește în Piața Rahovei prin strădania P.C. pr. Vicar arhiepiscopesc Aurel Rădulet, unde s-a oficiat o slujbă de binecuvântare a subsolului bisericii amenajat cu tot ce trebuie pentru săvârșirea Sfințelor slujbe până la terminarea noii biserici. Și aici I.P.S. Sa a rostit un cuvânt de învățătură legat de viața sfinților „Împărații Constantin și Elena” patronii noii biserici. Consiliul Parohial a oferit apoi o agapă creștinească.

— Duminică, 4 octombrie a.c., I.P.S. s-a întâlnit la Palatul Patriarhal din București cu Dl. Ion Ungureanu, Ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova.

— Intre 5—7 oct., a.c., I.P.S. Sa a luat parte la lucrările Adunării Naționale Bisericești și ale Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

— În perioada 5—6 octombrie a.c., Dl. Ion Ungureanu, Ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova a fost oaspetele Arhiepiscopiei Sibiului. După ce a vizitat Mănăstirea Brâncoveanu, Sămbăta de Sus, Domnia sa însoțit de P.C. Arhid. Visarion Bălțat, Secretar eparhial, a vizitat Centrul Eparhial din Sibiu, Catedrala, Capela mitropolitană, Tipografia Eparhială, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu unde a avut o întâlnire cu P.C. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Decanul Facultății și cu alți membri ai corpului profesoral, Inspectoratul de Cultură Județean Sibiu, Muzeul Brukenthal, Biblioteca ASTRA și Schitul Păltiniș.

— În drum spre București, Domnia Sa a vizitat Mănăstirea Cozia, ctitoria lui Mircea cel Bătrân precum și reședința Eparhială din Râmnicu Vâlcea.

— Joi, 7 octombrie, 1993, I.P.S. Sa a luat parte la slujba înmormântării celui ce a fost Părintele Teologiei ortodoxe românești Acad. pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae trecut la cele veșnice. Slujba înmormântării a fost prezidată de P.F. Patriarh Teotist al României înconjurat de membrii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. I.P.S. Sa a rostit un panegiric în memoria distinsului teolog român.

— Vineri 8 octombrie, I.P.S. Sa împreună cu P.F. Patriarh Teotist al României a luat parte la Congresul Spiritualității Românești organizat în Stațiunea Băile Herculane de Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni. Au fost prezenți 250 de reprezentanți ai Comunităților românești din 16 țări.

— Luni 11 octombrie a.c., I.P.S. Sa a prezentat la Academia Română în cadrul „Simpozionului Nicolaus Olahus” comunicarea: „Un român în Europa secolului al XVI-lea, Nicolaus Olahus. Cinci sute de ani de la naștere, 1493—1993”.

— Miercuri 13 octombrie I.P.S. Sa a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Eparhial Sibiu.

Arhid. Visarion Bălțat

— Duminică, 5 septembrie, P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul a slujit Sf. Liturghie în parohia Bruji, protop. Agnita, în cadrul căreia a hirotonit întru diacon pe tânărul Ovidiu Borcan, licențiat în teologie, promoția 1993. La sfârșitul Liturghiei P.S. Sa a oficiat Taina Sf. Botez pentru pruncul Serafim Ciobanu, fiul preotului lor.

— După masă s-a săvârșit vecernia la filia Gherdeal și apoi la parohia vacantă Toarcla (prot. Făgăraș).

— De Nașterea Maicii Domnului (8 sept.), P.S. Serafim a pus piatra fundamentală pentru o nouă mănăstire la Cârțoara (prot. Avrig), care se va ridica pe locul celei vechi, distrusă la 1761. S-a săvârșit Sf. Liturghie pe locul viitoare mănăstiri în prezența unei mari mulțimi de credincioși. La momentul îndătinat tânărul teolog ing. Vasile Câmpăneanu a fost hirotonit diacon.

— După masă, P.S. Sa a săvârșit vecernia la Porumbacu de Jos (Avrig).

— Vineri, 10 septembrie, P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie în capela Facultății de Teologie din Sibiu, hirotonind întru preot pe diaconul Virgil Bota (profesor pensionar), pentru Capela Sf. Filofteria din Sibiu. La sfârșitul Liturghiei P.S. Sa a adresat un cuvânt de învățătură preoților promoției 1983, prezenți cu prilejul aniversării a 10 ani de la terminarea studiilor.

— Marți, 14 septembrie, P.S. Episcop-vicar Serafim a slujit Sf. Liturghie în parohia Mălăncrav (prot. Mediaș), în cadrul căreia a hirotonit întru preot pe tânărul Ovidiu Borcan pe seama acestei parohii. La sfârșit, P.S. Sa a făcut și instalarea oficială a noului hirotonit.

— După-masă, P.S. Sa și însoțitorii de la Sibiu s-au deplasat la troița din hotarul satului Iernea, unde s-a adunat o mare mulțime din credincioșii din Dumbrăveni și împrejurimi. S-a săvârșit Taina Sf. Maslu de obște, după care P.S. Sa a adresat un bogat cuvânt de învățătură despre sărbătoarea Înălțării Sf. Cruci. Spre seară, P.S. Serafim a vizitat biserica din Iernea și cimitirul în care se înalță o capelă mortuară.

— Miercuri, 15 sept., P.S. Serafim a participat la deschiderea anului școlar la Școala Normală Andrei Șaguna din Sibiu, cu care prilej a rostit un scurt cuvânt de învățătură.

— Intre 23—28 septembrie 1993, P.S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul a participat în Grecia, la Porto-Caras (Chalcidica), la o întâlnire interortodoxă pe tema: „Ortodoxia în lumea post-comunistă”. P.S. Sa a susținut un referat intitulat: „Biserică și Stat în România post-comunistă”. Au participat delegați din toate țările ortodoxe, precum și ortodocși din Occident și America. După Conferință, participanții au vizitat Sf. Munte Athos.

— Duminică, 10 octombrie, P.S. Sa a slujit Sf. Liturghie în parohia Toderița, prot. Făgăraș. La sfârșitul slujbei, C. Pr. Vasile Câmpăneanu a fost instalat ca paroh al satului. După Sf. Liturghie, P.S. Sa a vizitat șantierul mănăstirii Nașterea Maicii Domnului din satul Bohoț, precum și biserica satului, în restaurare.

Diac. Dumitru Dura

Recenzie

Paul Mihail, **Mărturiile de spiritualitate românească din Basarabia**, Chișinău, 1993, 408 p.

Editura „Știința” din Chișinău a reunit într-un frumos volum, 25 de studii și articole mai vechi ale venerabilului părinte Paul Mihail (n. 1905 în Cornova-Orhei). Inițial au fost publicate în ziare și reviste din Chișinău, ca Viața Basarabiei, Basarabia, Buletinul oficial al Basarabiei, Luminătorul, toate la Chișinău, Moldova din Iași. Câteva din ele se ocupă cu vechile tipăriri din Chișinău, precum și cu răspândirea cărților de cult, apărute în diferite centre tipografice românești din Basarabia. În pofida faptului că arhiepiscopul rus Pavel Lebedev

Un apărător al Ortodoxiei:

Pr. POPA COSMA din Deal

Urcarea pe tron a împărătesei Maria Tereza a făcut să devină tot mai grea starea sufletească a credincioșilor din Transilvania care căutau să-și păstreze credința părinților și a strămoșilor pe aceste meleaguri.

Printre marii luptători pentru apărarea dreptei credințe a românilor din Transilvania din secolul al XVIII-lea, față de încercările habsburgice de a trece cu forța la uniație, alături de Sfinții Visarion, Sofronie și Oprea, protopopul Nicolae din Balomir, preotul Ioan din Galeş, preotul Ioan din Aciliu, este menționat și atestat documentar „Pr. Popa Cosma din Deal și soția sa” (Deal, județul Alba).

Alături de acești luptători vestiți, care au fost trimiși în numele credincioșilor de mai multe ori la porțile împărăției de la Viena, se înscrie și activitatea preotului Popa Cosma care s-a desfășurat în perioada 1744—1759 și care, în anul 1755, a cutreierat 42 de sate înaintând stăpânirii o multime de plângeri ale credincioșilor.

În aceste împrejurări potrivnice credinței românilor din Ardeal, preotul Cosma s-a dovedit a fi un neînfricat luptător pentru apărarea ortodoxiei, dovedit prin călătoria sa în cele 42 sate românești din apropierea satului său natal. În această călătorie a sa a luat legătura cu preoții satelor, îndemnându-i pe credincioși să-și păstreze credința strămoșească. În același timp întocmea jalbe ale credincioșilor și preoților, pe care le înainta autorităților habsburgice, aducându-le la cunoștință nedreptățile ce li se făceau, pentru că nu voiau să-și schimbe credința.

Din tradiția locală aflăm că în parohia sa Deal ar fi adunat pe cei 42 de preoți din satele pe care le-a colindat, ținând un mic sinod, ce a avut drept scop „îmbărbătarea și întărirea în credință a românilor din acest ținut”.

Alături de credincioșii satului Deal, sunt menționați, ca luptători pentru apărarea credinței, credincioșii din Jina, Cărpiniși, Poiana Sibiului și Răhău. Toate acestea dovedesc că aici exista un adevărat focar al credinței, de la care se încălzeau, primind putere și curaj în vederea răbdării atrocităților la care vor fi supuși.

Pentru faptele sale, fiind socotit un instigator la revoltă, Popa Cosma a fost căutat în mai multe rânduri de către oamenii stărnirii, reușind însă să scape. Părinții lui au avut de suferit în locul lui, fiind „într-o cămară afumați cu fum de ardei și usturoi, pentru a spune unde se ascunde fiul lor”. În cele din urmă este prins și pentru faptele sale a suferit 60 de săptămâni de temniță.

Stăpânirea, considerând că libertatea preotului Cosma este un pericol în vederea realizării planului de deznăționalizare a românilor, îl va reduce la tăcere pentru totdeauna. Acțiunea de pedepsire nu s-a răsfărat numai asupra sa „ci și a soției sale și copilului lor, care îngheață de frig, pe drum înspre temnița din Alba-Iulia, unde erau duși în urma celei de a doua arestări”. Alături de preotul acestui sat au avut de suferit și credincioșii localnici: bătrâni, tineri, femei și copii.

Ajunși între zidurile temniței din Alba Iulia, preotului și soției sale, li s-a pierdut urma, nemaîstându-se nimic despre ei. Deși nu se păstrează chipul lor, nici scrise cuvântările sale înflăcărâte, prin care îndemna poporul la păstrarea credinței strămoșești, amintirea preotului Popa Cosma și a soției sale este viu păstrată în inimile credincioșilor acestui sat și este socotit ca un erou al neamului, luptător neînfricat pentru apărarea Ortodoxiei ce nu și-a cruțat viața, nici a sa, dar nici a soției și copilului lor.

Lupta lor nu a fost zadarnică, fiindcă de atunci și până azi în acest sat mic din inima Ardealului nu au pătruns credințe străine de neamul românesc.

Pr. Ioan Petru

Ștefan Moldovan

— 180 DE ANI DE LA NAȘTERE —

Acest prețuit arheolog și epigrafist s-a născut la 1813 într-o localitate din preajma Turzii. A studiat la Cluj, Bistrița și Blaj, în 1852, stabilindu-se definitiv în Lugoj; a trecut la cele veșnice în anul 1900 (detalii, în G. Bariț și contemporanii săi, vol. IV, București 1978, p. 98 și passim; *Inscripțiile Daciei Romane*, I, Buc. 1975, pp. 49—51).

Evident, în acest medalion nu voi oferi alte amănunte, ci voi arăta că deja la 1881 în Congresul de constituire a Partidului Național Român, bănașeanul Vincentiu Babeș a fost desemnat să alcătuiască un memorandum, însă acesta este definitiv anul următor de George Barițiu care îl și tipărește la Sibiu în peste 4 000 exemplare. „Memorialul” respectiv cuprindea — pe lângă sublinierea chestiunii românești din Ardeal din cele mai vechi timpuri — o serioasă justificare a revendicărilor românilor specificate în cele 9 puncte ale programului P.N.R. (votat în 1881). *Memorialul* a avut un adănc ecou în toate ținuturile românești și îndeosebi peste hotare (v. vol. *Unirea Transilvaniei cu România*, ed. II, Buc., 1972, p. 204; V. Netea, *Istoria Memorandumului*, București, 1993, p. 21 și urm.).

În continuare voi reproduce autograful inedit al lui G. Barițiu de pe Memorialul oferit amicului său Șt. Moldovan, ca și conceptul misivei celui din urmă, atașat copertii interioare a exemplarului în cauză.

„Al Tău dintru al Tău”, că o multă parte ai la acest operat (lucrare), încă de înainte cu 30 și cu 35 de ani”. „Devotat și venerabilu amic și frate, Georgie”.

În scrisoarea datată la Lugoj în 2.12/82, „pururea amatoriu” (iubit) Ștefan Moldovan — prepozit răspunde astfel:

„Primind «Memorialul» cu adresa de dăruire (=dedicație) a preamăteii (preaiubitei) Fr.(ăției) Tale, bucuria extraordinară împrăunată cu modestia, așa m-a fermecat, încât nu pociu (pot) exprima cu cuvinte ceea ce simțesc în adăncul animei (inimii) mele, decât ca să te rog a primi de la mine cea mai călduroasă, amicală mulțumită, carele rog pre D(umne)zeu ca să-ți lungească firul vieții spre a putea și mai departe demasca fărădelegile contrariilor noștri seculari, ca în opul prezent”.

„Iară eu laud pe D(umne)zeu, carele Ți-a dat îndemn de la timp oportun m-ai cercerat (impulsionat?) ca să adun și eu puțin nășap (nisip) la mărețul edificiu național, al căruia edificator practic după planul de înțeleptii națiunii noastre acceptat, ești chemat de la D(umne)zeu și ales de cei aleși spre a-l derega (întări) ca să fie solid, impunător, glorios și în etern duratoriu (durabil)!”

„Și cu aceasta îmbrățișându-te dulce, și cu reverență salutând amata-ți familie, recomandtor (prețuitor) și mai departe vechei amicitii rămân, al preavenerabilu amic”.

Cum se cunoaște, rămășițele pământești ale celui comemorat odihnesc în cimitirul istoric al orașului de pe Timiș.

Pr. V. Muntean

al Chișinăului a distrus o bună parte din aceste tipăriri, totuși, înainte de izbucnirea celui de al doilea război mondial, autorul a mai găsit un număr impresionant de tipăriri de la Iași, Neamț, București, Râmnic și chiar Sibiu, în diferite mănăstiri, schituri și biserici parohiale din Basarabia. Nu se știe care va fi fost soarta acestora după cele două ocupații sovietice.

În ultima parte a lucrării sunt prezentate câteva figuri de cărturari basarabeni: cunoscutul misionar în Japonia Anatolie Tihai, monahul-zugrav Ioasaf Berghie de la mănăstirea Noul Neamț, profesorul Gheorghe Rașcu de la Chișinău.

Volumul se încheie cu Bibliografia scrierilor Părintelui Paul Mihail. Ea însușează 457 de titluri: cărți în volum, studii în reviste istorice sau teologice, articole de ziar, recenzii. Este o operă impresionantă care se întinde pe o perioadă de 65 de ani (1928—1993). Marea majoritate a lucrărilor privesc trecutul străvechului pământ românesc dintre Prut și Nistru, Basarabia românească.

Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu

Semnalăm... Semnalăm...

„Magazinul istoric” continuă să intereseze cititorii prin temele la zi de pe agenda istoriei contemporane, prin diversitatea lor, printr-o bună ilustrare a textelor, așa cum ne-a învățat de multă vreme. Numărul de pe octombrie 1993 începe cu un text al lui Al. Lapadatu, „Desăvârșita unitate a românilor”, binevenit acum în preajma împlinirii a 75 de ani de la Marea Unire din 1918. Cu aceeași intenție publică un substanțial studiu al lui George I. Brătianu „cu privire la Transilvania și la „falsitatea sloganurilor revizioniste cu care autoritățile și propaganda de la Budapesta încercau să-și justifice raporturile teritoriale, dominația asupra unor teritorii care nu le aparțineau în nici un fel”.

Molto-ul așezat în fruntea studiului este o afirmație pe care istoria a confirmat-o întotdeauna, pentru că e conformă cu dreptatea lui Dumnezeu și cu dreptatea cerută de oameni. „Nimic din ce se întemeiază împotriva adevărului nu poate dăinui”. Așa n-a dăinuit stăpânirea asupra Transilvaniei până în 1918, așa n-a dăinuit ocuparea unei părți a Transilvaniei în urma Diktatului de la Viena (1940).

George I. Brătianu a trecut la cele veșnice în 1953 în închisoarea de la Sighet. În textul reprodus de „Magazinul istoric” (p. 3—9), marele istoric adună și condensează, evident pe scurt dar suficient prin claritate, veridicitate și prin argumentarea istorică, toate dovezile principale ale drepturilor românești asupra Transilvaniei.

Un mare savant rămas cu vigoarea cea din tinerețe până acum, în preajma celor 90 de ani, Părintele Dr. PAUL MIHAIL, ajutat de nu mai puțin savanta sa fiică Zamfira Mihail, a tipărit în editura Academiei Române (1993) un masiv volum de ACTE ÎN LIMBA ROMÂNĂ TIPĂRITE ÎN BASARABIA vol. I (1812—1830), precedate și de o Bibliografie a tipăririlor românești din Basarabia, tot dintre anii 1812—1830, care la sfârșit are un foarte bogat indice lexicografic, tematic și de „cuvinte-cheie”.

O asemenea lucrare vine exact la timp și așteptăm continuarea cu același interes. Și noi, dar mai ales Basarabia are nevoie de tot ce i se poate reaminti despre felul cum limba română s-a luptat și a reușit să supraviețuiască sub stăpânirea țaristă. Cea sovietică s-a arătat mult mai rea în aceasta și în multe alte privințe. Acum a dat Dumnezeu să fie stăpânire românească, să avem în Basarabia un stat românesc paralel, dar Sovietele au mai rămas în mințile, în educația și în mentalitățile multora. Se dă acolo o luptă și trebuie să învingă adevărul. Într-o parte a Bisericii a mai rămas Moscova ocupantă și aceasta ne întristează cel mai mult.

Dumnezeu i-a dăruit părintelui Paul Mihail „*Jungime de zile*” pentru că și el, ca și noi, ca și Basarabia, mai avem nevoie de dansul. Îl facem urări de sănătate și de putere de muncă. E un teuzar, o arhivă, o bibliotecă el însuși, o lumină pe pământul românesc dintre granițele lui firești.

A apărut la Sibiu MICA BIBLIE (1993) de folos celor mici și celor mari.

Editura „Harisma” (București, 1993), a republicat vol. I din *Filocalia* tradusă de Părintele Stăniloae, cu o prefață nouă (1992). Îi lipsește vechea prefață din 1946, dar îl păstrează conținutul întocmai. Are o copertă nouă care păstrează câteva elemente vechi din cea desenată în 1946 de Părintele Arsenie Boca.

Fie ca rețipărirea să fie și o reînnoire a duhului filocalic în spiritualitatea și viața românească.

A apărut la editura Arca (București, 1993), *Evanghelia după Toma*. Este o evangheliă apocrifă, deci din cele care nu au autoritate canonică în Biserica. Nu s-a putut dovedi că e scrisă de Sf. Toma și nu este la înălțimea celor patru Evangheliile canonice. Nu este sistematică din nici un punct de vedere. Cel care a redactat-o a fost preocupat doar de unele sentințe ale Mântuitorului, disparate, probabil culese din tradiția orală. Unele texte corespund dacă nu chiar în redactare, cel puțin sensului învățăturilor Mântuitorului. Adevărata tradiție creștină a socotit cele patru Evangheliile cunoscute, adevărate, revelate și suficiente.

Editura e îngrijită și prefațată de Vasile Andru. Cum astăzi au apărut mulți care se laudă că ei — mai presus decât îngerii — cunosc când va fi sfârșitul lumii, iată ce răspunde Iisus la întrebarea unor contemporani ai săi: „Ați pătruns oare începutul, ca să vă preocupați de sfârșit?” Știm că răspunsul Său a fost că sfârșitul îl cunoaște numai Tatăl. Răspunsul de mai sus e mai mult o mustrare pentru cei care se laudă și pe atunci ca și unii de astăzi.

Vasile Andru a tipărit la „Cartea Românească” (Buc. 1992, 271 p.) o carte de esuri: MEMORIA TEXTULUI.

Editura „Humanitas”, mereu în efort de restituire a unor texte din clasicii gândirii omeneste, a tipărit SENSUL CREAȚIEI. Încercarea de îndreptățire a omului, de Nicolai Berdiaev (trad. Anca Oroveanu, prefață, cronologie și bibliografie de Andrei Pleșu, Buc. 1992, 350 p.). Cităm textul prin care Andrei Pleșu recomandă cartea: „Când Berdiaev vorbește despre creație, el nu are în vedere sensul curent, preponderent cultural al termenului... Omul se justifică prin creație pentru că prin creație își manifestă prestigiul „asemănării” cu Dumnezeu. Dumnezeu e, înainte de toate, Creatorul. Și dacă suntem alcătuiți după modelul Său, atunci fi vom semăna cu atât mai mult cu cât vom fi noi înșine mai creatori... Omul nu imită, prin creație, lumea creată, ci o amplifică. De asemenea, el nu-l imită pe Creator, ci îl face prezent, participând la demerita lui. Arta omenescă e un act ontologic: adaugă ființei lumii ființă nouă și celor șapte zile ale Facerii o perpetuă zi a opta.

A fi om, în chip deplin, e a trăi în extazul celei de-a opta zile, a redeschide mereu ciclul primordial pe care Dumnezeu l-a pecetluit cu odihna Sa.

„Opera” lui Dumnezeu a putut fi coruptă prin păcat. „Operei” omeneste îi revine datoria de a restaura, împotriva păcatului, orizontul mântuirii.”

Cu prilejul unei conferințe la Vălenii de Munte, dl. Petre Turlea mi-a dăruit o carte bună, atât pentru cei care studiază istoria României, cât și pentru cei care l-au prețuit și îl prețuiesc pe Nicolae Iorga, întemeietorul Universității de vară de la Vălenii de Munte, istoric, prozator, poet și, cu tot dinadinsul, și om politic. Monografia se ocupă de acesta din urmă: NICOLAE IORGA ÎN VIAȚA POLITICĂ A ROMÂNIEI (ed. Enciclopedică, București, 1991, 401 p.).

O carte interesantă și folositoare a semnat Prof. Dr. Doc. Marțian Cotrău (Iași, 1993, 168 p.), sub titlul OTRAVA ȘI VIAȚA. E vorba de toate felurile de otrăviri de care adesea se folosesc oamenii împotriva lor și împotriva altora, punând, cu voce și fără voce, în pericol viața. Lectura cărții ne descoperă nu numai un om de știință dintre cei mari, ci și un intelectual de rară informație și cultură. Cartea e presărată cu istorisiri, „pătații” cu otrăviri din istorie și din literatura universală, de o uimitoare bogăție și selecție. Merită nu numai citită, ci păstrată la căpătâi pentru lecturi care nu vor obosi pe nimeni.

A apărut „Transilvania” (nr. 1—2, 1993) la un nivel cu care poate concura la un loc foarte bun toate revistele literare românești. Are și multe pagini de spiritualitate și de teologie. Am remarcat pe Paul Miron cu un text despre „Patriarhul Atenagora”. Ar fi greu de selecționat titluri și autori care umplu acest număr. Ar trebui să cităm tot „Cuprinsul”.

ANTONIE P.